

Sammendrag

I norsk barnevernlovgivning vektlegges det at barn skal oppleve en god og stabil voksenkontakt og omsorg preget av kontinuitet når det skal iverksettes særlige tiltak utenfor hjemmet (Barnevernloven, 1992, § 4-1). Et barn som flytter fra sine biologiske foreldre til et fosterhjem, kan allerede ha opplevd diskontinuitet og ustabilitet i omsorg og oppvekst, og kan også oppleve det igjen dersom det oppstår det Sundt (2010) kaller et utilsiktet brudd i fosterhjemmet. Dette kjennetegnes ved at fosterbarnet flytter fra fosterfamilien, uten at dette er planlagt i god tid på forhånd. Det er rimelig å anta at stadige brudd i familiære relasjoner ikke vil føre noe godt med seg for fosterbarnet (Sundt, 2010).

Denne studien tar for seg hvordan fosterforeldrene opplever den gode relasjonen til sine fosterbarn, og hvordan en god relasjon kan bidra til å forebygge utilsiktede brudd i fosterhjemmet. Problemstillingen er som følger:

Hvordan opplever fosterforeldre sin gode relasjon med fosterbarn og hvordan arbeider fosterforeldre med relasjonsbygging for å hindre utilsiktede brudd?

For å belyse problemstillingen er det valgt en kvalitativ metode med fenomenologisk tilnærming. Studiens empiriske grunnlag er bygget på intervjuer av tre fosterforeldre med lang erfaring på området.

På bakgrunn av datainnsamling, transkribering og analyse, kom jeg frem til tre kategorier som omhandler sentrale emner som gikk igjen i informantenes beretninger. Den første kategorien er *Relasjonsbygging*, som tar for seg hvordan fosterforeldrene arbeider for å skape en relasjon til sine fosterbarn. Den andre kategorien er *Den gode relasjonen*, som omhandler hvordan fosterforeldrene opplever en god relasjon. Studiens siste kategori er *Forebygging av utilsiktede brudd*, som tar for seg faktorer fosterforeldrene er bevisste for å unngå et utilsiktet brudd i fosterhjemmet.

Studien viser hvordan fosterforeldrene opplever sine relasjoner til fosterbarna, hvordan de arbeider for å skape en best mulig relasjon til sine fosterbarn, og hvordan de arbeider for å forebygge utilsiktede brudd i fosterhjemmet. Funnene i studien kan være et bidrag til å belyse hvordan man som fosterforelder kan opptre for å skape en trygg og stabil oppvekststilværelse for fosterbarn. Funnene kan også være viktige elementer i rekruttering og kursing av nye fosterforeldre. Det vil imidlertid være nødvendig med videre studier som tar for seg andre forskningsspørsmål relatert til emnet.

Forord

Arbeidet med denne masteroppgaven har vært en lang og tidkrevende prosess. Samtidig har det vært spennende å kunne gjøre et såpass omfattende dypdykk i et emne jeg har svært stor interesse for. Et sted må man imidlertid sette grensa, og den grensa er nå nådd.

Jeg vil gjerne takke informantene for at dere lot meg få ta del i deres opplevelser og erfaringer. Denne oppgaven ville ikke vært mulig å skrive uten deres velvillighet og vennlighet.

En stor takk rettes også til min veileder Kristel Bye Johansen. Dine innspill, tanker og forståelse er svært høyt verdsatt.

Sist, men ikke minst, må jeg rette en stor takk til gjengen på 6b, Patrick, Tonje, Linda, Siri og Julie. Dere har gjort de to årene på masterstudiet fantastisk. Tida gikk litt for fort, synes jeg.

Innholdsfortegnelse

1. Innledning.....	5
1.1 Bakgrunn for studien.....	5
1.2 Studiens formål og problemstilling	5
1.3 Fokus og begrensninger.....	6
1.4 Studiens oppbygning	6
2. Teoretisk rammeverk.....	8
2.1 Innledning.....	8
2.1 Fosterbarn	8
2.2 Hva er fosterforeldreskap?	9
2.2.1 Fosterhjem	10
2.3 Utsiktede brudd.....	10
2.4 Relasjonsbegrepet.....	11
2.5 Tilknytningsteori	11
2.5.1 Tilknytningen mellom barn og foreldre	13
2.6 Bronfenbrenners utviklingsøkologiske modell	14
3. Metode.....	16
3.1 Innledning.....	16
3.2 Kvalitativ metode og fenomenologi.....	16
3.3 Datainnsamling	17
3.3.1 Utvalg.....	17
3.3.2 Intervjuguiden.....	18
3.3.3 Pilotintervju.....	18
3.3.4 Intervjusituasjonen.....	19
3.4 Analyse- og fortolkningsprosessen	20
3.4.1 Transkribering	20
3.4.2 Analyse og tolkning.....	20
3.5 Etske betrakninger	22
3.6 Kvalitetsvurderinger	23
4. Analyse og drøfting	24
4.1 Innledning.....	24
4.2 Fosterbarns tilknytning til fosterforeldre/relasjonsbygging.....	24
4.3 Den gode relasjonen	30
4.4 Forebygging av utsiktede brudd.....	34

5. Avsluttende drøfting og konklusjon.....	39
5.1 Oppsummering og avsluttende betraktninger	39
5.2 Videre forskning.....	41
Litteraturliste.....	43
Vedlegg 1.....	45
Vedlegg 2.....	46
Vedlegg 3.....	47

1. Innledning

1.1 Bakgrunn for studien

I norsk barnevernlovgivning legges det vekt på at hensynet til barnets beste alltid skal komme i første rekke når det skal iverksettes særlige tiltak. Videre går det frem av lovverket at barnets beste kan antas å være god og stabil voksenkontakt og en omsorg preget av kontinuitet (Barnevernloven, 1992, §4-1). Et barn som flytter fra sine biologiske foreldre til et fosterhjem vil allerede ha opplevd ustabilitet og diskontinuitet i sin oppvekst, noe som kan tenkes å være det motsatte av barnets beste. I enkelte tilfeller vil det av ulike årsaker kunne oppstå et utilsiktet brudd i fosterhjemmet. Utilsiktede brudd er ifølge Sundt (2010) tilfeller hvor fosterbarnet flytter fra fosterfamilien, uten at dette er planlagt på forhånd. Dersom barnet blir nødt til å flytte fra fosterfamilien, kan det oppleve enda et brudd på prinsippene om barnets beste ved at det blir nødt til å bygge opp nye relasjoner i et eventuelt nytt fosterhjem. Fosterbarn er allerede en utsatt gruppe, da mange av de opplever personlige belastninger i form av emosjonelle vansker, atferdsvansker og manglende kunnskap og ferdigheter i hverdagslige gjøremål som følge av vanskelige oppvekstvilkår (Havik, 2007).

Denne studien skal ta for seg hvordan man i et fosterhjem arbeider med relasjoner mellom fosterforeldre og fosterbarn for å hindre slike utilsiktede brudd. Fosterbarn har ofte med seg ekstra bagasje fra tidligere, og det er rimelig å anta at stadige brudd i nye familier ikke fører noe godt med seg for barnet (Sundt, 2010).

1.2 Studiens formål og problemstilling

Formålet med studien er å innhente kunnskap om fosterforeldres opplevelser av å bygge en en god relasjon til fosterbarn for å forhindre utilsiktede brudd. På bakgrunn av dette er problemstillingen for studien som følger:

Hvordan opplever fosterforeldre sin gode relasjon med fosterbarn og hvordan arbeider fosterforeldre med relasjonsbygging for å hindre utilsiktede brudd?

I denne studien har jeg valgt å rette fokus mot fosterforeldrenes opplevelse av relasjonsbygging med fosterbarn, og innhente kunnskap fra deres erfaringer.

1.3 Fokus og begrensninger

Studiens fokus har vært rettet mot prosessen mot og betydningen av en god relasjon mellom fosterforeldre og fosterbarn, samt hvordan dette kan ha betydning for å hindre at utilsiktede brudd oppstår.

For å besvare problemstillingen har jeg intervjuet tre nåværende fosterforeldre, som i tillegg har erfaring som fosterforeldre over lengre tid. Samtlige informanter hadde mange erfaringer å dele, men av hensyn til plass i oppgaven og taushetsplikt har jeg sett meg nødt til å utelate mange av historiene. Som en følge av dette er det som kommer frem av teksten kun en begrenset del av informantenes opplevelsesverden, og ikke hele historien.

1.4 Studiens oppbygning

Oppgaven er inndelt i 5 kapitler. I første kapittel har jeg presentert og aktualisert studiens tema, redegjort for studiens formål og problemstilling, samt belyst dens fokus og begrensninger.

I andre kapittel vil omhandle studiens teoretiske rammeverk. For å belyse forskningsfeltet vil en redegjørelse av fosterbarn og fosterforeldre, relevant lovverk og tidligere forskning danne grunnlag den første delen av teorikapitlet. Videre vil jeg gjøre rede for relasjonsbegrepet, sentrale aspekter ved tilknytningsteori og sosialøkologi. Alt dette vil siden fungere som et teoretisk fundament når jeg skal analysere og presentere de empiriske funnene i studien og drøfte disse.

I kapittel 3 vil jeg redegjøre for valg av forskningsmetode, vurderinger tatt underveis i forskningsprosessen, beskrive hvordan data ble innhentet, samt en redegjørelse for studiens kvalitet i etiske betraktninger.

Kapittel 4 inneholder presentasjon, analyse og drøfting av de empiriske funnene i denne studien. Som en følge av kategoriene som fremkom av analyse- og fortolkningsprosessen, er dette kapitlet delt i tre deler. Første kategori er *Fosterbarns tilknytning til fosterforeldre*, og tar for seg hvordan en relasjon og tilknytning dannes i et fosterhjem. Andre kategori er *Den gode relasjonen*, og omhandler kjennetegn ved en god relasjon sett fra fosterforeldrenes ståsted. Den tredje og siste kategorien er *Forebygging av utilsiktede brudd*. Her vil det redegjøres for hvordan faktorer ved en god relasjon mellom fosterforeldre og fosterbarn kan bidra til å forhindre at utilsiktede brudd oppstår.

Kapittel 5 inneholder en avsluttende drøfting og oppsummering av studiens hovedfunn, samt tanker og refleksjoner rundt videre forskning på det aktuelle temaet.

2. Teoretisk rammeverk

2.1 Innledning

I dette kapittelet vil jeg redegjøre for det teoretisk fundamentet som denne studien bygger på. Jeg vil gi en innføring i begrepsdefinisjoner, lovverk og tidligere forskning som omhandler fosterhjemsordningen, samt teoretiske begreper. Dette vil senere danne grunnlag for å drøfte empirien som fremkommer i kapittel 4.

2.1 Fosterbarn

Fosterbarn er en sammensatt gruppe. Som alle andre barn er de forskjellige, både i alder, bakgrunn, ressurser og interesser. Til tross for dette har de ulike individene en rekke ting til felles; de er sårbare og kan ha opplevd store fysiske og emosjonelle belastninger i løpet av oppveksten, i tillegg til en høy forekomst av psykiske vansker og manglende kunnskaper og ferdigheter (Sundt, 2010). I en landsomfattende forskningsstudie fra 2005, basert på fosterforeldres vurdering av fosterbarns vansker, viser Havik (2007) til at vanskene med høyest forekomst er følelsesmessige problemer (84%), etterfulgt av manglende kunnskaper og ferdigheter i hverdagslige aktiviteter (67%) og atferdsvansker (63%). Bunkholdt (2010) påpeker at disse tallene synliggjør hvor utfordrende det å ha et fosterbarn kan være for både fosterforeldre og fosterfamilien. I tillegg lider mange fosterbarn av tilknytningsvansker som følge av å aldri ha etablert en stabil og god tilknytning til en omsorgsperson (Beek & Schofield, 2004; Jacobsen, 2009). Videre vil noen fosterbarn lide av tilknytningsforstyrrelser. En *tilknytningsforstyrrelse* skiller seg fra tilknytningsvansker ved at det er definert som en medisinsk diagnose som blir benyttet i både det europeiske diagnosesystemet (ICD-10), så vel som i det amerikanske diagnosesystemet (DSM-IV). Dette vil være en negativ faktor som kan vanskeliggjøre etablering av nye tilknytninger og relasjoner (Jacobsen, 2009).

De vanligste årsakene til at et barn må plasseres i fosterhjem er manglende omsorgsevne hos de biologiske foreldrene, som blant annet kan være forårsaket av rusmisbruk, dårlig psykisk helse, mishandling, overgrep eller sosiale og materielle utfordringer. Når det gjelder plassering av eldre barn og ungdom i fosterhjem, er ofte utfordrende atferd fosterbarnet selv som er årsaken (Sundt, 2010).

2.2 Hva er fosterforeldreskap?

Norsk barnevernlovgivning har som utgangspunkt at hensynet til barnets beste alltid skal veie tyngst i når det skal vedtas tiltak for barnet. Videre blir barnets beste definert som en opplevelse av god og stabil voksenkontakt i oppveksten, samt en omsorgssituasjon preget av kontinuitet (Barnevernloven, 1992, § 4.1). Det blir ansett som en ressurs for barnet å vokse opp hos sine biologiske foreldre, og det skal primært tilstrebes at barnet så langt det lar seg gjøre skal få anledning til dette. Dette omtales som *det biologiske prinsipp* (St.meld. nr. 40 (2001-2002)). I tilfeller hvor dette av ulike årsaker blir ansett som uforsvarlig, har barnevernet en hjemmel i lovverket som gir mulighet for omplassering av barnet. Fosterhjem er et omsorgsarrangement som styres av barnevernet, og blir i lovverket beskrevet som *"private hjem som tar imot barn til oppfostring på grunnlag av barneverntjenestens beslutning om hjelpetiltak"* (Barnevernloven, 1992, §4-22). Når et barn er plassert i fosterhjem, er det fosterforeldrene som på vegne av barnevernet får ansvar for den daglige omsorgen for barnet (NOU 2000:12).

På grunnlag av barnevernlovens § 4-22, *"fosterhjem"*, har barneverntjenesten eller påtalemyndigheten anledning til å fatte vedtak om omsorgsovertakelse i form av overflytting av et barn fra biologisk familie til fosterfamilie. I barnevernlovens § 4-4, *"hjelpetiltak for barn og barnefamilier"*, går det frem at barneverntjeneste har anledning til å plassere et barn i fosterhjem dersom hjelpetiltak for barnet ikke virker etter hensikten, og det biologiske prinsipp må fravikes. Videre fremkommer det av § 4-12, *"vedtak om å overta omsorgen for et barn"*, at omsorgsovertakelse kan inntreffe dersom det forekommer alvorlige mangler i omsorg, trygghet og personlig kontakt, om et sykt eller funksjonshemmet barn ikke får nødvendig oppfølging, ved mishandling eller alvorlige overgrep, eller dersom barnets utvikling og helse er i fare fordi foreldrene ikke er i stand til å ta ansvar for det (Barnevernloven, 1992, § 4). Omsorgsovertakelse etter barnevernlovens § 4-12 kan ved foreldres samtykke skje ved forenklet fylkesnemndsbehandling. I tilfeller hvor foreldre ikke samtykker, kan omsorgsovertakelse allikevel skje ved en fullstendig fylkesnemndsbehandling. Når vedtaket er fattet, kan barnet omplasseres, enten i fosterhjem, institusjon eller opplærings- eller behandlingsinstitusjon.

Plassering i fosterhjem er det vanligste alternativet, og omkring 80% av alle omplasserte barn bor i fosterhjem (NOU 2000:12). Et barn som allerede er flyttet i fosterhjem har etter § 4-8 *"forbud mot flytting av barn, eller vedtak om omsorgsovertakelse, når barnet bor utenfor*

hjemmet" ikke anledning til å flyttes dersom barnet har fått en tilknytning til mennesker og miljø i fosterhjemmet, og det vurderes sannsynlig at en flytting vil medføre en risiko for alvorlige problemer for barnet (Barnevernloven, 1992, § 4-8).

2.2.1 Fosterhjem

Vi kan skille mellom tre typer fosterhjem. *Ordinære fosterhjem* overtar den daglige omsorgen for fosterbarna dersom barneverntjenesten har fattet vedtak om omsorgsovertakelse. Plassering i slike fosterhjem kan være både midlertidig med mål om tilbakeføring til fosterbarnets biologiske familie eller permanent med mål om at fosterbarnet skal bli boende til voksen alder. Omfanget av fosterbarnas problemer er variert, men de blir ikke ansett å være alvorlige nok til at det er nødvendig med ekstra oppfølging utenom det ordinære. Dersom fosterbarn har behov som strekker seg utover det ordinære, er plassering i et *forsterket fosterhjem* å foretrekke. Slike fosterhjem fungerer i prinsippet som et ordinært fosterhjem, men er forsterket i den grad fosterforeldrene mottar tilleggssytelser som avlastning, støttekontaktordning, ekstern veiledning eller ekstra arbeidsgodtgjøring. Ofte er det også et krav at en av fosterforeldrene er hjemmeværende, mot en godtgjørelse for tapt arbeidsfortjeneste. *Beredskapshjem* er en kortsiktig løsning som benyttes i akutte situasjoner hvor barneverntjenesten raskt må foreta en inngripen eller i tilfeller hvor barnet ikke kan bo hos sine biologiske foreldre i påvente av iverksetting av tiltak (Sundt, 2010).

2.3 Utilsiktete brudd

Plassering av barn i fosterhjem er i prinsippet en midlertidig løsning. Dersom foreldrene selv er i stand til å ivareta barnet på en forsvarlig måte, skal de selv ha ansvar for det. Til tross for dette, vokser en stor andel av fosterhjemsplasserte barn også opp i fosterhjem. Ofte er dette også planlagt. En plassering i fosterhjem kan opphøre av flere årsaker. Det kan være planlagt i fylkesnemndsvedtakene som fattes i forkant av omplasseringen, som en del av omsorgs- eller tiltaksplanen til fosterbarnet (Barne- og familiedepartementet, 2000), eller uplanlagt, noe som ifølge Sundt (2010) blir betegnet som et *utilsikket brudd*.

Et utilsikket brudd kan forekomme av flere årsaker. Fosterforeldre kan velge å avslutte samarbeidet på grunn av forhold de opplever ved fosterbarnet, hensyn til egne barn og familie eller ved vanskeligheter tilknyttet forholdet til barneverntjenester. Barneverntjenesten kan også flytte fosterbarnet dersom det er grunn til å tro at det ikke får tilstrekkelig omsorg i fosterhjemmet, eller at det oppstår situasjoner hvor barneverntjenesten og fosterforeldrene i

felleskap bestemmer at fosterbarnet av ulike årsaker vil få bedre levevilkår i en annen omsorgssituasjon (Sundt, 2010).

2.4 Relasjonsbegrepet

Begrepet *relasjon* benyttes for å beskrive forholdet mellom mennesker. En relasjon oppstår ifølge Bronfenbrenner (1979) når en person i en gitt sammenheng retter oppmerksomhet mot eller deltar i samhandling med andre individer. En slik samhandling danner grunnlaget for den minste relasjonsenheten; en *dyade*. En dyade kan anta flere former. Vi snakker om en *observasjonsdyade*, når en av individene i dyaden retter oppmerksomheten mot aktiviteten det andre individet foretar seg. Videre vil dette utvikle seg til å bli en *samhandlingsdyade* dersom de to individene opplever at de inngår i en aktivitet sammen. En *primærdyade* er en form for dyade hvor relasjonen er opprettholdt selv om de to individene ikke samhandler i en aktivitet (Bronfenbrenner, 1979). Dette uttrykket brukes ifølge Bø (2005) når det gjelder relasjoner til individer en har sterke følelser for og ofte tenker på, og som i tillegg påvirker individets atferd, selv om det ikke er tilstedeværende i øyeblikket (Bronfenbrenner, 1979).

2.5 Tilknytningsteori

John Bowlby regnes som mannen bak tilknytningsteorien, og har hatt stor betydning for hvordan vi forstår barns behov, relasjoner og mentale helse. Alle mennesker har et medfødt behov for å etablere nære, emosjonelle relasjoner til andre individer (Schibbye, 2012), og et barns første mellommenneskelige relasjon regnes å være grunnstenen i utviklingen av et barns personlighet (Bowlby, 1979). Tilknytningsteorien søker å belyse prosessen hvor et barn knytter seg til en omsorgsperson, og hvordan denne tilknytningen skaper indre mentale strukturer som legger grunnlaget for personlighetsutvikling og interaksjon med omverdenen (Hart & Schwartz, 2008).

Et nyfødt menneskebarn er utstyrt med et svært begrenset sett med psykiske og fysiske ferdigheter, og er derfor avhengig av at en omsorgsperson bistår med å tilfredstille fysiske behov som mat, varme og beskyttelse for at det skal overleve. Samtidig har spedbarn i liten grad evne til å regulere sine egne følelser, og de trenger omsorgspersonens hjelp til å lære å gjenkjenne og regulere følelser som oppstår. I siste halvdel av de første leveåret tiltar tilknytningsatferden for alvor (Broberg et al., 2006). Bowlby (1979) definerer *tilknytningsatferd* som enhver form for atferd som resulterer i at en person oppnår eller beholder nærhet til ett eller flere andre individer. Den økte tilknytningen kjennetegnes ved at

barnet protesterer dersom det skilles fra foreldrene, og motsetter seg ofte å bli tatt hånd om av andre personer enn foreldrene.

På dette tidspunktet i et barns liv utvikler det også sine kognitive evner, og forestillinger om selvet og relasjoner til medmennesker skapes (Broberg et al., 2006). Disse forestillingene blir av Bowlby (1973) kalt *indre arbeidsmodeller*, og er et sentralt begrep i tilknytningsteorien. De indre arbeidsmodellene kan beskrives som mentale bilder av virkeligheten, og ved å endre modellene, endres også forståelsen av hva som kommer til å skje i virkeligheten. Et barn kan ta i bruk indre arbeidsmodeller til forståelse av selvet og relasjoner til tilknytningspersoner (Killén, 2004), samt til å forutse hva slags konsekvenser ulike handlinger fører til (Killén, 2004; Broberg et al., 2006).

Som vi har sett er et menneske avhengig av relasjoner til andre mennesker for å overleve, og vi inngår i sosiale fellesskap gjennom hele livsløpet. Derfor anses de indre arbeidsmodellene som tar for seg mellommenneskelige relasjoner å være de viktigste (Broberg et al., 2006). Det er flere som hevder at en forutsetning for at de indre arbeidsmodellene skal være et godt verktøy for barnet og dets interaksjon med omverdenen, er at de må stemme overens med virkeligheten. Såfremt barnet har et positivt forhold til sine tilknytningspersoner vil ikke dette være et problem. Dette fordi de positive erfaringene vil veie opp for de negative, og dermed gjøre at barnet blir i stand til å tolerere negative erfaringer. Dersom det motsatte er tilfelle, at negative opplevelser blir dominerende i barnets interaksjon med sine tilknytningspersoner, vil problemer oppstå. Barnet blir da tvunget til å lære å lese tilknytningspersonen, og deretter tilpasse sin egen atferd for å få aksept hos denne. Alle barn vil knytte seg til sin omsorgsperson, uavhengig av hvordan omsorgspersonen behandler det (Bowlby, 1979; Killén, 2004). Det grunnleggende behovet for nære relasjoner vil gjøre at barnet velger å overse de negative opplevelsene i interaksjonen med tilknytningspersonen, men på lengre sikt vil dette være negativt fordi den indre arbeidsmodellen som barnet danner ikke stemmer overens med virkeligheten, og dermed blir et ineffektivt navigasjonsverktøy i det sosiale landskapet (Broberg et al., 2006).

En trygg base er et annet sentralt begrep i tilknytningsteorien, og beskriver foreldres evne til å gi omsorg til sitt barn (Broberg et al., 2006). En forutsetning for at et barn skal kunne vokse til å bli et selvstendig og uavhengig individ, er at det etterhvert skal evne å løsrive seg fra den sterke tilknytningen det har til omsorgspersonen. Barnet må lære at omsorgspersonen alltid vil være tilstede dersom behovet for trøst og omsorg oppstår (Evenshaug & Hallen, 1993). I

denne prosessen er det ifølge Bowlby (1988) viktig å skape en trygg base for barnet, et sted hvor barnet alltid skal kunne føle at det kan få dekket sine fysiske og emosjonelle behov når det utforsker verden. Dersom relasjonen til omsorgspersonen er av negativ art, blir barnets evne til å utforske verden også negativt, fordi barnet er usikkert på den trygge basen er tilstede dersom behovet melder seg. Dette kan få to utfall. Barnet kan velge å tilbringe all sin tid hos forelderen, eller det kan løsrive seg og ikke benytte seg av basens muligheter for å trøst og trygghet (Broberg et al. 2006).

2.5.1 Tilknytningen mellom barn og foreldre

Tilknytningen mellom barn og foreldre blir tradisjonelt kategorisert i *tre mønstre*, hvor alle kan kategoriseres som organiserte tilknytninger. Et barn med *trygg tilknytning* vet at det alltid kan returnere til den trygge basen etter behov. Vissheten om dette er blitt en del av barnets indre arbeidsmodeller (Hart & Schwartz, 2008), og gjør at barnet kan få utløp for sin nysgjerrighet og behov for utforsking av verden, og på den måten utvikle seg til å bli uavhengige og selvstendige mennesker (Broberg et al., 2006). En trygg tilknytning gjør at barnet kan leke gledesfylt, utforske og få utløp for sin kreativitet (Killén, 2004). Videre vil et barn som ikke opplever foreldrene som en trygg base utvikle indre arbeidsmodeller som gjør at de får en *utrygg tilknytning* (Hart & Schwartz, 2008). Det skilles gjerne mellom to typer utrygg tilknytning. *Unnvikende tilknytning* karakteriseres ved at barnet unngår å bruke forelderen som en trygg base, og heller søker å få tilfredsstilt sine emosjonelle behov på egenhånd. Dette kan vises ved at barnet vier oppmerksomheten til andre ting, som for eksempel gjenstander, når det opplever redsel og utrygghet, istedet for å søke trøst i den trygge basen (Hart & Schwartz, 2008; Broberg et al. 2006). *Ambivalent tilknytning* oppstår når barnet i tilknytningsprosessen opplever foreldrene som ustabil tilstedeværende som en trygg base. Et barn som er ambivalent tilknyttet vil oppleves som klengende og konstant kontaktsøkende i relasjonen med sin forelder, uten å finne roen til å bruke forelderen som base for utforsking av det sosiale landskapet, samtidig som det lett blir overveldet av egne emosjoner og viser sinne (Hart & Schwartz, 2008).

I senere år har forskere studert ulike risikogrupper som familier hvor det forekommer psykisk og fysisk mishandling og/eller omsorgssvikt, samt familier hvor foreldre har problemer med psykiske sykdom eller misbruker rusmidler (Main & Solomon, 1986, gjengitt i Broberg et al. 2006). Blant funnene gikk det frem at noen barn ikke lot seg plassere innenfor de tre tradisjonelle tilknytningsmønstrene. Disse barna har blitt klassifisert under et fjerde

tilknytningsmønster; desorganisert tilknytning. *Desorganisert tilknytning* kjennetegnes ved at interaksjonen mellom barn og foreldre i stor grad preges av frykt. Som vi har sett, skal en forelder fungere som en trygg base hvor barnet kan returnere dersom det føler seg redd eller truet, men i en desorganisert tilknytning vil den trygge basen også fremkalle negative emosjoner hos barnet. Denne konfliktsituasjonen resulterer i at tilknytningen blir desorganisert (Broberg et al. 2006). Den indre arbeidsmodellen hos barn med desorganisert tilknytning mangler indre konsisten, og de har en større sannsynlighet for å utvikle psykiske forstyrrelser og lidelser sammenlignet med barn som har organiserte tilknytningsmønstre (Hart & Schwartz, 2008).

Som vi har sett utvikles de ulike formene for tilknytning som indre arbeidsmodeller hos barnet, og blir dermed en egenskap ved barnet. Tilknytningsmønsteret vil sette sitt preg på hvordan barnet oppfatter seg selv, sine foreldre og medmennesker, samt hvordan det oppfatter sine muligheter til interaksjon med omverdenen. Et trygt tilknyttet barn vil utvikle tillit til både seg selv og omverdenen. De indre arbeidsmodellene vil i slike tilfeller være fleksible, så det kan endres parallellt med endrede forventninger fra omverdenen og barnets utvikling. De indre arbeidsmodellene til utrygt tilknyttede barn vil være mindre fleksible fordi barnet ikke har den nødvendige erfaring og kjennskap med handlingsrommet i omverdenen (Hart & Schwartz, 2008).

Det er imidlertid verdt å merke seg at et ervervet tilknytningmønster ikke er uforanderlig. De indre arbeidsmodellene lar seg forandre både i positiv og negativ retning. Opplevelser med tap eller traumer vil styre tilknytningsmønsteret i negativ retning, mens relasjoner som er stabile vil fungere som et beskyttende miljømessig forhold, som kan styre tilknytningsmønsteret i en positiv retning (Hart & Schwartz, 2008).

2.6 Bronfenbrenners utviklingsøkologiske modell

Urie Bronfenbrenner understreker at dersom vi skal få en helhetlig forståelse av et barns utvikling, er det av nødvendighet å ta både oppvekstmiljø, biologiske faktorer og psykologisk utvikling i betraktning (Bronfenbrenner, 1979). Bronfenbrenner mener at menneskelig utvikling er et resultat av interaksjonen mellom menneske og omgivelsene. Det understrekes at for å få en helhetlig forståelse av menneskelig utvikling, må vi ikke bare se på mennesket isolert fra omgivelsene det er en del av, men ta miljøet det inngår i med i. Denne teoretiske tilnærmingen omtales som *Bronfenbrenners utviklingsøkologiske modell*, eller bare *utviklingsøkologi* (Bø, 2005). Sett i et utviklingsøkologisk perspektiv er ikke menneskesinnet

bare en "blank tavle" som utelukkende blir påvirket av miljø, men individet er også en aktiv deltaker i interaksjon med omverdenen, og vil på den måten også prege miljøet det er en del av. Slik vil både menneske og miljø alltid være i et gjensidig påvirkningsforhold (Bronfenbrenner, 1979).

Videre definerer Bronfenbrenner ulike systemer i det sosiale landskapet. De ulike miljøene som mennesket er en del av kalles *mikrosystemet*. Mikrosystemet består av aktiviteter, roller og mellommenneskelige relasjoner i ulike *settinger*, som er steder hvor to eller flere individer møtes ansikt til ansikt og har en felles oppmerksomhet rundt en aktivitet (Bronfenbrenner, 1979). Slike settinger er ifølge Bronfenbrenner de mest innflytelsesrike arenaene for påvirkning av et menneske i utvikling (Bø, 2005). Flere mikrosystemer legger grunnlaget for *mesosystemet*, som er forbindelsen mellom de ulike settingene (Bronfenbrenner, 1979). Mesosystemet blir dannet når et individ beveger seg mellom de ulike settingene i mikrosystemet, og på den måten skaper en forbindelse mellom dem. Dannelsen av mesosystemet muliggjør en felles konsensus mellom individene i et felleskap, og skaper på den måten et sterkere felleskap (Bø, 2005). *Eksosystemet* refererer til en eller flere settinger som ikke direkte involverer det gjeldende individet, men som allikevel har en indirekte betydning for individets utvikling (Bronfenbrenner, 1979; Bø, 2005). Til sist finner vi makrosystemet, som er "storsamfunnets mønstre av verdier, tradisjoner, skikker, [...] samt økonomiske, sosiale og kulturelle strukturer og tolkningskategorier" (Bø, 2005:34). Disse mønstrene binder mikro-, meso-, og eksosystemene sammen, og legger føringer for menneskers interaksjon og omgivelser (Bø, 2005).

Bø (1993) identifiserer pedagogiske implikasjoner i de ulike systemene. Et potensial i mikrosystemet er viktigheten av at barn og ungdom erfarer relasjoner, aktiviteter og roller, og på grunnlag av dette utvikles og stimuleres som individer. I mesosystemet blir det ansett som viktig at bånd mellom de ulike mikrosystemene og settingene blir knyttet, og at det samtidig råder en samstemthet om de kulturelle verdiene i disse. I eksosystemet er det viktig at barnet får oppleve forbindelse med settinger eller relasjoner som er signifikante for deres omsorgspersoner, da dette vil fremme deres vekst. I makrosystemet er det signifikant at samfunnets overbygning er preget av en ideologi som setter barns oppvekstvilkår i første rekke.

3. Metode

3.1 Innledning

I følgende kapittel vil jeg gjøre rede for valg den metodiske tilnærmingen som studien bygger på. Thagaard (2002) fremhever viktigheten av å eksplisitt presisere prosessene som fører til resultatene i kvalitativ forskning for å sikre best mulig troverdighet og overførbarhet. Jeg vil derfor også redegjøre for datainnsamlingsprosessen, forskerrollen, forskningens kvalitet, samt etiske betraktninger.

3.2 Kvalitativ metode og fenomenologi

For å besvare problemstillingen "*Hvordan opplever fosterforeldre sin gode relasjon med fosterbarn og hvordan arbeider fosterforeldre med relasjonsbygging for å hindre utilsiktede brudd?*" har jeg valgt å ta i bruk en kvalitativ forskningsmetode med en fenomenologisk tilnærming.

Kvalitative metoder har som hensikt å skape en forståelse av sosiale fenomener på bakgrunn av rikholdig informasjon om personer og situasjoner (Thagaard, 2002). Siden denne studien i stor grad bygger på fosterforeldres *opplevelser* av relasjonsbygging med fosterbarn, var det naturlig å ha en fenomenologisk tilnærming til forskningsfeltet. Fenomenologiske studier søker å finne en forståelse av sosiale fenomener basert på aktørenes subjektive opplevelser og erfaringer, samt å beskrive aktørenes livsverden slik de opplever den (Kvale & Brinkmann, 2010). Samtidig tilstrebes det å finne en felles essens i forhold til fenomenet som forskes på (Postholm, 2010). Når målet med forskningen er å finne og beskrive fosterforeldrenes opplevelser, er det ifølge Postholm (2010) informantenes stemme som skal være i fokus, og det er beskrivelser av deres opplevelser og forestillinger som er det fremste målet med kvalitativ forskning. Dette kalles det emiske perspektiv (Gudmundsdóttir, 2011). Jeg har valgt å intervju tre fosterforeldre for å få informasjon om hvordan de opplevde relasjoner med fosterbarn. I og med at disse opplevelsene ofte er forbigåtte hendelser som ikke kan observeres, støtter jeg meg til Moustakas (1994, gjengitt i Postholm, 2010), som hevder at er den eneste måten å få tak i beskrivelser av hendelsene er å samtale med menneskene som har erfart dem. Dermed blir intervju den eneste formen for datainnsamlingsstrategi som kan brukes i et fenomenologisk studie (Postholm, 2010).

I kvalitative studier fremheves forskeren som det viktigste forskningsverktøyet. Det er forskeren som samler inn data, samt presenterer, analyserer og fortolker disse, og av hensyn til forskningens kvalitet er det viktig at dette "instrumentet" beskrives (Postholm, 2010). Som forsker har man alltid med seg en forforståelse i form av holdninger, meninger og oppfatninger rundt emnet som skal forskes på. Det er av viktighet å benytte seg av denne forforståelsen i møte med informantene, slik at forskeren kan få en best mulig forståelse av informantenes opplevelser og erfaringer. Videre vil fortolkningen av datamaterialet farges både av forskerens forforståelse og teori tilknyttet fenomenet som forskes på (Dalen, 2011). Det er viktig at forskeren er bevisst på sin egen subjektivitet og forforståelse underveis i forskningsprosessen, og i størst mulig grad forsøker å holde seg objektiv i forhold til fenomenet som forskes på (Postholm, 2010). I forkant av datainnsamlingen fordypet jeg meg i litteratur som omhandlet fosterfamilier og utilsiktede brudd mellom fosterforeldre og fosterbarn. Å oppnå en slik forforståelse var til hjelp under utarbeidingen av intervjuguiden, samtidig som jeg fikk en dypere forståelse av informantenes utsagn underveis i intervjuene og kunne stille relevante oppfølgingsspørsmål underveis. Av hensyn til forskningens reliabilitet vil jeg redegjøre for at jeg har en stor interesse for emnet, og jeg har i løpet av mitt virke som miljøterapeut alltid vektlagt relasjonens betydning i det terapeutiske arbeidet.

3.3 Datainnsamling

Hvordan forskeren har gått frem for å samle inn data vil ha betydning for hva som kommer frem i studien. Jeg vil her redegjøre for de ulike fasene i prosessen med å innhente data.

3.3.1 Utvalg

Hensikten med denne studien har vært samle inn kunnskap om hva som kjennetegner den gode relasjonen mellom fosterforeldre og fosterbarn, samt hvordan fosterforeldre arbeider med relasjonsbygging med fosterbarn for å hindre utilsiktede brudd. Valg av informanter ble gjort ved et strategisk tilgjengelighetsutvalg (jf. Thagaard, 2010). Jeg støttet meg til Thagaard (2010:51) og valgte informanter som har erfaringer som er relevant i forhold til studiens tema, som samtidig var villige til å stille opp som forskningsdeltakere og dele av opplevelser og erfaringer med meg. Antall informanter har jeg basert på Dukes (1984, gjengitt i Postholm, 2010), som foreslår at tre informanter er tilstrekkelig i et mindre forskningsprosjekt som dette. Ved å velge tre informanter, vil det ifølge Postholm (2010) la seg gjøre å finne en felles essens rundt fenomenet jeg forsker på.

For å få tak i informanter sendte jeg først en forespørsel til barneverntjenesten (se vedlegg 1) Dette ble gjort per e-post. På denne måten fikk jeg to informanter som sa seg villige til å delta. Den tredje informanten kom jeg i kontakt med via en telefonsamtale til en bekjent i Bufetat. I denne prosessen fikk jeg kun avslag fra en person, med begrunnelse om at vedkomne på grunn av tidsnød kun hadde anledning til å bli intervjuet over telefon. På grunn av manglende tillatelse fra NSD til å gjennomføre telefonintervju, samt begrensede muligheter til å gjøre opptak, valgte jeg å avstå. I tillegg mener jeg at det er mer fruktbart for datainnsamlingen om jeg som intervjuer var fysisk tilstede under intervjusituasjonen.

Jeg har i denne studien valgt å kalle de tre informantene "Informant 1", "Informant 2" og Informant 3". Informantene har vært fosterforeldre mellom 6 og 13 år. Samtlige er kvinner og er per dags dato fosterforeldre i det som i kapittel 2.2 blir referert til som ordinære fosterhjem. Av hensyn til informantenes anonymitet vil jeg ikke gi noen nærmere beskrivelse av hverken de eller fosterbarna.

3.3.2 Intervjuguiden

Intervjuguiden (se vedlegg 2) ga føringer for et halvstrukturert intervju. Med dette menes at jeg hadde utformet en rekke spørsmål som jeg ville ha svar på, men som Postholm (2010) anbefaler var jeg åpen for at informanten kunne snakke fritt om andre emner som eventuelt måtte dukke opp. Ved å ha en slik halvplanlagt profil på intervjuguiden fikk jeg mye tilleggsinformasjon som jeg på forhånd ikke hadde forutsett, samtidig som jeg fikk svært utdypende svar på spørsmålene i intervjuguiden. I utarbeidingen av intervjuguiden la jeg vekt på å utforme mest mulig åpne spørsmål. Ved å stille slike åpne spørsmål sørger en ifølge Postholm (2010) for at det emiske perspektiv i størst mulig grad blir ivaretatt, og jeg unngikk ledende og ubehagelige spørsmål. Det har vært viktig for meg å ikke legge opp til samtaler rundt emner som kan oppfattes som vanskelige for informanten. Allikevel var jeg åpen for at informanten kunne uttale seg om vanskelige emner underveis i intervjuet, dersom vedkomne selv tok initiativ til det.

3.3.3 Pilotintervju

Før jeg satte i gang med intervjuene til denne studien, ble det gjennomført et pilotintervju. Informanten i dette tilfellet var en bekjent. Pilotintervjuet ga meg mulighet til å prøve intervjuguiden i praksis. Intervjuguiden fungerte godt, og det ble derfor ikke foretatt noen endringer. Det er imidlertid verdt å merke seg at personen jeg intervjuet ikke hadde noe

erfaring fra området som er fokus for denne studien. Pilotintervjuet var også en god anledning til å teste det tekniske utstyret jeg skulle bruke til datainnsamlingen, fra start/stopp-funksjonen, lydnivå på opptaket, overføring av lydfil fra lydopptager til PC og åpning av lydfil i programvaren jeg skulle bruke til å transkribere intervjuene. I tillegg fikk jeg en viss anelse om hvor lang tid intervjuene ville ta, samtidig som jeg ble mer fortrolig med intervjuerrollen.

3.3.4 Intervjusituasjonen

Postholm (2010) påpeker at det er viktig å møte våken og opplagt til intervjuene. Dette for å kunne være mest mulig tilstede i samtalen som finner sted. Av den grunn valgte jeg å begrense meg til ett intervju per dag. De to første intervjuene ble gjennomført hjemme hos informantene. Det tredje intervjuet forgikk på et kontor i Bufetat sine lokaler. I tråd med Postholm (2010) sin anbefaling, ble samtlige intervjuer gjennomført på tomannshånd i rom skjermet for unødige forstyrrelser og støy. Intervjuene ble tatt opp ved hjelp av lydopptager, noe informantene på forhånd var klar over, virket tilfreds med og hadde gitt tillatelse til. Bruk av lydopptaker er en fordel under et forskningsintervju, slik at forskeren kan vie hele sin oppmerksomhet til samtalen som finner sted (Postholm, 2010). Jeg fulgte Postholms (2010) anbefalinger og informerte informantene i forkant av intervjuet om at intervjuet ville vare i omkring en time. Dette for å bevare roen under intervjusituasjonen, slik at hverken forsker eller informant skal føle seg stresset. Intervju 1 tok 41 minutter, intervju 2 tok 41 minutter og intervju 3 tok 43 minutter. Dette viser at alle informantene snakket omtrent like mye. I henhold til Dalens (2011) anbefaling, har jeg i utarbeidingen av intervjuguiden benyttet meg av "traktprinsippet". De innledende spørsmålene var mer generelle, før fokus ble rettet mot studiens sentrale tema, og til slutt ble avrundet med med oppsummerende spørsmål og samtaler.

Før hvert intervju var jeg bevisst på å få i gang litt småsnakk med informantene for å bryte isen og bli bedre kjent, slik at begge parter skulle føle seg mer komfortabel med intervjusituasjonen. I forkant av alle intervjuene opplevde jeg vanskeligheter med å finne veien til adressen jeg hadde avtalt å møte informantene, og samtaler rundt dette fungerte utmerket for å bryte isen. Samtidig informerte jeg om hva studien omhandler, og informantene fikk lese og undertegne en samtykkeerklæring. Alle intervjuene startet med utgangspunkt i intervjuguiden. Underveis i intervjuene noterte jeg også stikkord dersom det dukket opp uforutsette emner jeg ønsker en mer utdypende forklaring på. Disse emnene ble så

tatt opp senere, på tidspunkt i samtalen hvor det følte riktig å spørre, uten at dette avbrøt informantens tale. Iblant tok intervjuene en annen retning enn forutsett, men jeg kom alltid tilbake på sporet ved å introdusere neste spørsmål på intervjuguiden. På denne måten fikk jeg dyptgående besvarelser på samtlige spørsmål, samtidig som jeg fikk verdifull tilleggsinformasjon ved avsporinger. Jeg opplevde at dette fungerte meget bra.

I etterkant av hvert intervju satt jeg i bilen og skrev ned umiddelbare tanker og refleksjoner rundt intervjuet og intervjusituasjonen i en notatblokk. Jeg opplevde det som nyttig å notere meg hva som fungerte bra, hva som fungerte dårlig, tanker og ideer, slik at jeg kunne lære av erfaringene og forbedre meg til neste intervju.

3.4 Analyse- og fortolkningsprosessen

3.4.1 Transkribering

Etter at alle intervjuene var gjennomført, startet jeg prosessen med å transkribere datamaterialet. Dette viste seg å være tid- og ressurskrevende arbeid. Transkriberingen av hvert opptak strakte seg over en til to dager. Jeg brukte InqScribe, en programvare dedikert til transkribering av lydfiler, og satt ned hastigheten på intervjuene til 0,2 ganger normal hastighet for å kunne skrive mest mulig uten å måtte sette på pause eller stoppe opptakene for mye. Da intervjuene var ferdig transkribert, gikk jeg igjennom lydopptakene samtidig som jeg leste teksten for å sikre at alt var korrekt gjengitt.

Under transkriberingen ble alle navn og identifiserende opplysninger som kom frem i intervjuet anonymisert for å sikre konfidensialitet gjennom hele forskningsprosessen. Utover dette ble intervjuene i sin helhet skrevet ned slik samtalen opprinnelig var. Dette inkluderer ordenes rekkefølge, latter, "eh"er og "hmm"er. Under intervjuene har jeg, som tidligere nevnt, respondert med et "mm" mens informanten snakker for å vise interesse og få informanten til å fortsette med sin fortelling. For å sikre en best mulig flyt i det transkriberte datamaterialet, har jeg unngått å transkribere akkurat dette. Videre har jeg støttet meg til Thagaard (2002) og valgt å oversette lokale variasjoner av det norske talespråket til korrekt bokmål for å bedre lesbarheten, samt å unngå bruk av særegne sitater som kan bidra til å identifisere informanten.

3.4.2 Analyse og tolkning

Thagaard (2002) understreker at analysen skal ha som utgangspunkt å belyse tekstens meningsinnhold. Siden jeg i dette forskningsprosjektet har hatt en fenomenologisk tilnærming

til forskningsfeltet, falt det naturlig å benytte en fenomenologisk analyse for å analysere innsamlet data. Ved å ta i bruk en slik analyse, forsøker forskeren å belyse meningsinnhold, struktur eller essens ved det erfarte fenomenet som forskes på (Patton, 2002, gjengitt i Postholm, 2010). Postholm (2010) viser til en hyppig benyttet metode i fenomenologiske studier kalt Moustakas (1994) "Stevick-Colaizzi-Keen-metode". Jeg har valgt å støtte meg til denne i analyse og tolkning datamaterialet. Denne metoden har som utgangspunkt at forskeren på grunnlag av sine transkripsjoner skal betrakte hvor signifikante de ulike uttalelsene i datamaterialet er for emnet som forskes på. Videre skal uttalelsene forskeren anser som viktige nedtegnes og listes opp for å danne meningsenhetene som siden vil beskrive fenomenet. Deretter skal de sammenfallende meningsenhetene relateres og kategoriseres, for å så sammenslås til en tekstuell beskrivelse som igjen blir gjenstand for refleksjon og beskrivelser (Postholm, 2010).

I forkant av den tekstuelle beskrivelsen av min empiri, gjennomgikk jeg grundig det transkriberte datamaterialet og tok ut uttalelsene jeg anså som viktige for forskningsprosjektets tema. Videre identifiserte jeg meningsenhetene som hadde et sammenfallende tema. I utarbeidingen av min intervjuguide tok jeg utgangspunkt i forskning og artikler som omhandlet studiens tema, og disponerte intervjuguiden etter fire emner jeg opplevde som gjengangere i litteraturen. Likevel dukket det opp fellesnevnerer som jeg på forhånd ikke hadde forutsett, men som i tillegg til intervjuguidens tematiske utgangspunkt bidro til å danne noe av grunnlaget for utarbeiding av de tre kategoriene "*fosterbarns tilknytning til fosterforeldre*", "*den gode relasjonen*" og "*forebygging av utilsiktede brudd*" som kapittel 4 er bygget på.

I tillegg til å betrakte meningsenhetene i datamaterialet har jeg også benyttet meg av forskning og teori for å kategorisere datamaterialet. Ved å betrakte informantenes utsagn i lys av teori, erfarte jeg at enkelte sitater fikk en sammenfallende mening, da de kunne analyseres i samme teoretiske perspektiv.

På bakgrunn av den fenomenologiske analysen i tilnærmingen av min empiri har jeg valgt presentere mitt datamateriale i kronologisk rekkefølge som starter med det første møtet mellom fosterforelder og fosterbarn og går via erfaringer rundt etablering av en relasjon og munnner ut i hvordan en god relasjon kan forebygge et utilsiktet brudd i et fosterhjem.

3.5 Etiske betrakninger

I løpet av forskningsprosjektet har jeg fulgt etiske retningslinjer utformet av Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsfag, jus og humaniora (NESH). Det er viktig at forskeren gjennom hele er bevisst på de etiske retningslinjene og ivaretar den etiske dimensjonen gjennom hele forskningsprosessen (Fetterman 1998, Punch 1994, gjengitt i Postholm, 2010).

Før datainnsamlingen startet, meldte jeg studien til Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD), personvernombudet for forskning. Deres tilbakemelding var at prosjektet var meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Grunnet fosterforeldres taushetsplikt overfor fosterbarn, ble jeg nødt til å revidere enkelte av spørsmålene i intervjuguiden jeg hadde sendt inn til NSD til å omhandle fosterbarn generelt fremfor informantenes fosterbarn spesielt. Fosterforeldrene som deltok i studien ble påminnet deres taushetsplikt overfor sine fosterbarn i samtykkeerklæringen de underskrev i forkant av intervjuet. Likevel viste det seg senere at det var vanskelig å dele av sine erfaringer og opplevelser som fosterforeldre uten å omtale enkeltbarn. Disse opplysningene ble imidlertid anonymisert, blant annet ved at jeg unnløt å skrive ned identifiserende informasjon rundt enkeltbarn da jeg transkriberte intervjuene. Etter revidering av intervjuguiden vurderte NSD det dithen at prosjektet tilfredstilte kravene i henhold til personopplysningsloven, såfremt studien ble utført i tråd med opplysningene i meldeskjemaet, anbefalinger fra saksbehandler, samt personopplysningsloven og helseregisterloven. Opptakene og de transkriberte intervjuene ble underveis i prosjektet lagret på en privat, passordbeskyttet datamaskin, men vil i tråd med NSD sine retningslinjer bli slettet ved masterprosjektets slutt.

Et av særpregene ved kvalitativ forskning er nærhet til forskningsfeltet (Moen & Karlsdottir, 2011), og ved en slik nærhet kan det underveis i datainnsamlingen dukke opp emner som oppleves som vanskelige av informanten. Ved utarbeiding av spørsmål til intervjuguiden, har det hele tiden vært viktig for meg å ivareta etiske hensyn ved blant annet å unngå personlige spørsmål som kan bringe slike vanskelige emner på banen. Selv om noen av spørsmålene ble oppfattet som vanskelige av informanten, tror jeg dette i all hovedsak at dette skyldes at spørsmålet krevde en omfattende refleksjon, heller enn at de ble for personlig og nærgående.

3.6 Kvalitetsvurderinger

Reliabilitet i et kvalitativt forskningsprosjekt sier noe om troverdigheten til studien og hvorvidt forskningsprosessen er utført på en tillitsvekkende måte (Thagaard, 2002). Et sentralt spørsmål blir om det lar seg gjøre å reprodusere forskningsresultatene av andre forskere (Kvale & Brinkmann, 2010). Det er viktig at forskeren redegjør for og dokumenterer forskningsprosessen fra start til slutt, slik at leseren kan vurdere valgene som er tatt underveis (Postholm, 2010). For å ivareta kvaliteten på denne studien har jeg derfor gjennom dette metodekapittelet redegjort for hvordan jeg har gått frem for å innhente data, i tillegg til å beskrive de vurderinger og begrunnelser som ligger bak forskningen.

Under datainnsamlingen har jeg hele tiden vært bevisst på å ivareta det emiske perspektivet. Ved å ha en halvstrukturert profil på intervjuguiden, har informantene fått følge sin egen tankeflyt, samtidig som jeg har fått belyst de temaene og spørsmålene. Som et ledd i kvalitetssikringen har jeg sendt en forespørsel til informantene om de ønsket å lese igjennom det ferdigtranskriberte datamaterialet, en såkalt *member checking*. Dette ønsket imidlertid ingen av informantene.

Validitet eller *bekreftbarhet* i kvalitativ forskning knyttes til kvaliteten på forskerens tolkning av innsamlet data (Thagaard, 2002), og hvorvidt metoden er egnet til å forske på det forskeren har som hensikt å forske på (Kvale & Brinkmann, 2010). Jeg har underveis redegjort for analyse- og fortolkningsprosessen, men ønsker å utdype dette videre. Ved bearbeiding av innsamlet data har jeg tilnærmet meg disse på bakgrunn av teori og tidligere forskning. Jeg har betraktet data både i deler og i sin helhet, og kontinuerlig stilt spørsmålstegn for å se om det kunne vært tolket og bearbeidet på andre måter. Jeg har basert analyse og drøfting på faglig anerkjente og tungt forankrede teorier hentet fra primærkilder. Det er imidlertid verdt å merke seg at jeg ved å bruke et annet teoretisk utgangspunkt for studien, kunne belyst forskningens resultater på en annen måte. På bakgrunn av studiens problemstilling, som søker å få frem informantenes opplevelser av et bestemt fenomen, har jeg benyttet meg av en kvalitativ metode med en fenomenologisk tilnærming, noe som i dette tilfellet vil være mest hensiktsmessig (Thagaard, 2002).

Generalisering eller *overførbarhet* henspeler på hvorvidt forskningens resultater lar seg overføre til situasjoner, opplevelser eller personer som ikke har deltatt i studien (Fejes & Thornberg, 2011). I en kvalitativ studie snakker vi gjerne om en naturalistisk generalisering, hvor leseren kan kjenne seg igjen i utsagn og situasjoner.

4. Analyse og drøfting

4.1 Innledning

På bakgrunn av datainnsamling, transkribering og analyse har jeg funnet tre sentrale temaer som går igjen i berettelsene om informantenes opplevelser. Disse har dannet grunnlaget for de tre kategoriene som jeg har valgt å dele dette kapittelet i. Videre i dette kapittelet vil jeg presentere funnene mine, samt drøfte de lys av problemstillingen og teorien presentert i kapittel 3.

4.2 Fosterbarns tilknytning til fosterforeldre/relasjonsbygging

Da informantene berettet om sine opplevelser av hvordan de arbeider med relasjonsbygging til fosterbarn, fant jeg flere likhetstrekk mellom hvordan de som fosterforeldre erfarte den første tiden med et nytt fosterbarn i hjemmet deres. Informant 3 forteller hvordan et første møte mellom fosterforelder og fosterbarn kan utspille seg:

Informant 3: Jeg har ennå ikke fått en ungdom som har stått på døra mi og sagt "yes, her vil jeg bo!", for det er ikke det som skjer, ikke sant. De går jo i forsvar med en gang. Nye mennesker, nytt sted, alt er fremmed og dritskummelt, og de har ofte vondt i magen og vondt i hodet og de gråter og alt er galt, ikke sant.

Som det går frem av berettelsen, er ikke et første møte mellom fosterforeldre og fosterbarn nødvendigvis en gledesfylt opplevelse for sistnevnte. Beskrivelsen av de fysiske symptomene et fosterbarn kan oppleve i denne situasjonen, samt den forsvarende atferden, kan tolkes som en overveldende usikkerhet for det fremmede som venter hos den nye fosterfamilien. Som vi har sett kan et fosterbarn gjennom oppveksten ha negative opplevelser med sine omsorgspersoner, og dermed være i besittelse indre arbeidsmodeller som gjenspeiler disse opplevelsene. Dersom det mentale virkelighetsbildet tilsier at omsorgspersoner er forbundet med omsorgssvikt, mishandling eller andre utfordringer, vil det nok anta at dette gjelder alle omsorgspersoner og reagere deretter. Som Hart & Schwartz (2008) påpeker er ikke de indre arbeidsmodellene uforanderlige, men lar seg forandre både i positiv og negativ retning. Å skape en trygg tilknytning og god relasjon blir dermed fosterforeldrene oppgave å tilrettelegge for den første tiden med et nytt fosterbarn i hus. Denne tiden beskrives som følger:

Informant 2: Først så føler man jo litt på hverandre. Altså de kjenner jo ikke oss, og vi kjenner ikke de, så det er liksom, det er jo sånn det begynner.

Informanten beskriver her en situasjon mellom individer som har oppmerksomheten rettet mot hverandre. Dersom vi tar i bruk Bronfenbrenners (1979) definisjon på relasjonsbegrepet, beskriver informanten med andre ord en relasjon mellom seg og fosterbarn. Som vi har sett oppstår en relasjon allerede når et individ i en gitt sammenheng retter sin oppmerksomhet mot et annet individ. Det er naturlig å anta at samtaler mellom fosterforeldre og fosterbarn også finner sted i en slik setting. En samtale er samhandling i form av utveksling av ord, og det er dermed grunnlag for å hevde at de involverte partene på dette stadiet i relasjonsbyggingen har dannet det Bronfenbrenner (1979) refererer til som en samhandlingsdyade. Om det mot formodning ikke skulle finne sted noen samtaler i opplevelsen informanten beskriver, vil det allikevel være grunnlag for å stadfeste at det allerede eksisterer en relasjon mellom de involverte. Så lenge fosterforelderen eller fosterbarnet er bevisst den motsatte partens fysiske tilstedeværelse uten å inngå i interaksjon eller samhandling, kan vi si at de inngår i en observasjonsdyade. Informanten påpeker også at partene ikke kjenner hverandre på dette tidspunktet, men at det like fullt eksisterer en relasjon mellom dem. Videre beskriver to av informantene hvordan de arbeider med relasjonsbyggingen til fosterbarn:

Informant 2: Vi bygger den opp sånn som, det er så forskjell fra menneske til menneske eller fra barn til barn også egentlig, så det... Det er litt sånn at man forteller oss at man prøver og feiler littegran.

Informant 1 utdyper:

Informant 1: [...] bakgrunnen er jo forskjellig og det tar jo liksom litt tid å sette seg litt inn i de forskjellige problemene da, men samtidig så går det ganske, altså, det tar jo ikke lang tid, noen uker kanskje, så har du liksom, så veit du sånn noenlunde hvor du har dem hen, og hva problemet er og sånn, så du kan begynne å jobbe med det.

Det fremkommer av de to ovennevnte sitatene at begge informantene er bevisst hvor forskjellige fosterbarn kan være. Dette understøttes av Sundt (2010) som påpeker at fosterbarn ikke er noen homogen gruppe. Vi kan tolke sitatet fra informant 2 dithen at vedkomne ikke følger noen spesifikk mal i relasjonsbygging til fosterbarn, men at hun føler seg frem ved å se hvilke tiltak som virker og ikke virker når relasjoner skal dannes. Informant 1 forteller at hun er bevisst de ulike problemene et fosterbarn kan lide av, og at den første tiden i relasjonsbyggingen er preget av en uvisshet om hva disse problemene kan være. Videre ser vi at det kan ta noen uker før et fosterbarns problemer blir kjent for henne, og at vissheten om dette er av betydning når hun arbeider med å skape en god relasjon til fosterbarn. Informant 3 forteller også om den først tiden med et nytt fosterbarn i hus:

Informant 3: [...] når de kommer, så de velger hvilket rom de vil ha, vi har jo gjerne et par-tre rom de kan velge imellom, og de får være med å pusse opp og de velger farger og vi kjøper møbler og... Det også er en sånn god måte å starte en plassering på, synes jeg da. Hvor man liksom kan begynne med litt praktiske ting. Slippe å begynne med det der å skulle sette seg ned og bli så veldig påtrengende med at "nå må vi bli kjent, det skulle vi ha gjort av de neste 24 timene liksom". Men det er "åssen farge skal du ha", går vi og finner maling, også maler vi litt, også reiser vi til byen og handler det de føler at de trenger, også spise litt god mat og prøver å liksom gjøre det så hyggelig som mulig da, å skape litt, ja, litt ro og litt hyggelige settinger som gjør at de kanskje åpner seg litt og... Så er det fryktelig mye lettere å snakke mens man driver og monterer IKEA-skap, enn når man sitter sånn. Det, for det slår aldri feil.

Som vist i sitatet over, gir informant 3 uttrykk for at hun inkluderer et nyinnflyttet fosterbarn i aktiviteter som skal bidra til å skape fosterbarnets nye hjem ved at det får delta i oppussing og innkjøp av møbler. Samtidig forteller hun at hun opplever situasjoner som dette enklere når hun skal bli kjent med et nytt fosterbarn, fordi det ikke oppleves som påtrengende for de involverte partene.

Felles for de tre informantene er at alle opplever at de inngår i en samhandlingsdyade (jf. Bronfenbrenner, 1979) med sine fosterbarn, da grunnlaget for å definere det som dette ikke skiller mellom uttalte hverdagslige aktiviteter og mellommenneskelig kommunikasjon. Basert på de tre ovennevnte sitatene er det grunnlag for å hevde at informant 3 følger en mer oppsatt plan enn informant 1 og 2 for å bli kjent med og skape en god relasjon til et nyinnflyttet fosterbarn. Det å legge til rette for at et fosterbarn kan delta i gjøremål kan være positivt, da vi vet at 67% av alle fosterbarn sliter med manglende kunnskaper og ferdigheter i hverdagslige aktiviteter (Havik, 2007). På denne måten kan de indre arbeidsmodellene til fosterbarnet også endres ved at det får positive assosiasjoner på områder det med stor sannsynlighet ikke mestrer fra tidligere.

Informantene forteller om situasjoner i dagliglivet de opplever som spesielt egnede for å oppnå kontakt med fosterbarn, og som kan bidra til å skape en god relasjon mellom dem:

Informant 3: Vi har det, vi har kjørt endel, altså drivi med firehjuling, vi er ute og sparker ball med ungene, prøver å skape en litt sånn familiær setting som ikke er så farlig, ikke så tett på, ikke sånn sett deg ned i sofaen, nå skal vi prate, men mer at det faller naturlig gjennom en aktivitet da, som ungdommene interessert i og mestrer. Da får man gjerne noen sånne gyldne øyeblikk.

Informant 1 forteller også om å engasjere fosterbarna i familiens aktiviteter:

Informant 1: Nei, altså, jeg prøver å, prøver også engasjere dem veldig da. I det resten av familien gjør på en måte.

Videre forteller informant 2:

Informant 2: Og sånn som maten er liksom samholdet vårt. Det er den middagstiden, er vel også, er det, ja. Det er stort sett det [...] Vi sitter lenge til bords, for da har vi så mye å prate om og så mye å tulle og tøyse med og, og litt sånt da.

Samtlige informanter forteller her om felles aktiviteter i familien som velegnede situasjoner hvor fosterforeldre og fosterbarn kan samtale og samhandle i naturlige situasjoner som finner sted i familielivet. Informant 3 påpeker også her at hun ikke vil komme for tett på fosterbarnet, slik at det skal oppleve situasjonen som truende. Samtidig tar hun utgangspunkt i fosterbarnets interesser og mestringsområder for å skape en positiv ramme rundt samhandlingen, noe hun understreker ved å fortelle at det i slike situasjoner oppstår gyldne øyeblikk.

Det kan antas at fosterbarn som har indre arbeidsmodeller som gjenspeiler en vanskelig oppvekst kan dra positiv nytte av å samhandle med sine nye omsorgspersoner i naturlige, familære omgivelser. Ved å innlemme dem i fellesskapet på denne måten, kan fosterforeldrene skape positive bilder av virkeligheten i barnets indre arbeidsmodeller, noe Hart og Schwartz (2008) hevder kan endre hvordan et barn med tilknytningsvansker oppfatter sine muligheter til interaksjon med omverdenen. Dette blir ytterligere understreket om vi ser situasjonene informantene forteller om i lys av Bronfenbrenners (1979) utviklingsøkologi. Ved å la fosterbarn være en aktiv deltaker i familielivet og få positive assosiasjoner til dette, vil det bli preget av miljøet det inngår i, men samtidig også prege miljøet selv. På denne måten vil det gjensidige påvirkningsforholdet mellom individ og miljø kunne bidra til å tilrettelegge for en god relasjon. Informant 2 forteller videre om en dagligdags situasjon hun opplever som positiv for relasjonsbyggingen til fosterbarn:

Informant 2: Og kjøring til trening har vi jo to ganger i uka på eldstemann, han trener håndball. Så da er det kjøring om kvelden, og den tiden i bilen er veldig fin. Da kommer det veldig mye rart fra begge to. Det har vært med egne barn og, det å kjøre bil er veldig fint. Da er det ikke noe annet å gjøre enn å prate, hvis ikke de setter på seg sånne ørepropper, men det gjør de sjelden. Jeg tror de koser seg med å få være litt alene med oss.

Som det går frem av sitatet over, opplever informanten bilturer hvor interaksjonen mellom seg og fosterbarn skjer på tomannshånd som spesielt positivt fordi det ikke er noe annet å gjøre enn å prate. Det kommer frem av sitatet at hun også tror dette er en positivt ladet opplevelse

for fosterbarn, og påpeker at selv om fosterbarnet har muligheten til å vie oppmerksomheten mot ørepropper med musikk, unngår det som oftest å gjøre dette.

I denne situasjonen er det dannet en samhandlingsdyade hvor samhandlingen består av muntlig kommunikasjon i et naturlig miljø som det kan tenkes at fosterbarnet ikke opplever som truende. Dette støttes av Hart og Schwartz (2008) og Broberg og hans kollegaer (2006) som viser til at en unnvikende, utrygg tilknytning kjennetegnes av barnet vier oppmerksomhet til andre ting i situasjoner hvor det føler redsel eller utrygghet. Som det går frem av teksten, ser vi at fosterbarnet sjelden oppsøker distraksjon, og det er dermed grunn til å hevde at tilknytningen mellom fosterforelder og fosterbarn ikke er preget av utrygghet. Likevel finnes det eksempler som kan tyde på det motsatte:

Informant 2: [...] de er veldig mye på rommene sine.

Dette blir understøttet av informant 1:

Informant 1: Det har litt lett for å bli sånn at de kanskje vil sitte på rommet for seg selv. Det passer vi på at de ikke gjør for mye da.

Informant 1 og 2 forteller her at de ofte opplever at fosterbarn trekker seg tilbake på sine respektive rom fremfor å omgås fosterfamilien i de øvrige arealene av fosterhjemmet. Informant 1 er samtidig bevisst på å passe på at dette ikke skal skje for ofte. Hun utdyper hvordan går frem for å unngå at fosterbarn isolerer seg:

Informant 1: Men jeg synes ikke det er bra å bare sitte på rommet [...] Selvfølgelig, alle trenger litt tid alene, men ikke for mye liksom, så det er vi, det passer jeg litt på da, at ikke dem blir sittende så mye der [...] Han har ingen andre interesser enn å sitte og spille, sånn egentlig. Så... Ehm, han sier det jo selv også, "dere tvinger meg", men det må vi jo bare gjøre litt, eller så hadde han bare blitt sittende der.

Dette utsagnet støttes av informant 2:

Informant 2: Eller så er det, så sitter de jo på disse dataspillene sine da.

Det understrekes her at informanten har forståelse for at alle mennesker har behov for tid alene, men samtidig er hun bevisst på at det ikke nødvendigvis er bra for et fosterbarn med for mye tid i isolasjon. Hun beskriver samtidig at hun ved noen tilfeller setter grenser og sørger for at fosterbarnet kommer seg ut av rommet. Videre fortelles det at fosterbarnet tilbringer med tid med dataspill i ensomhet på rommet. Dette støttes av informant 2, som også opplever at fosterbarn tilbringer mye tid med dataspill.

Om vi ser fosterbarns ønske om å tilbringe mye tid alene i lys av tilknytningsteori, er det grunnlag for å hevde at fosterbarn viser tegn på det Hart og Schwartz (2008) og Broberg og hans kollegaer (2006) kaller unnvikende tilknytning. Det å vie oppmerksomheten til andre aktiviteter enn mellommenneskelig interaksjon kan tenkes å være lite hensiktsmessig når fosterforeldre skal skape en relasjon til fosterbarn, da samhandling mellom individer er en forutsetning for at det skal kunne defineres som en relasjon. Informant 1 er bevisst dette, og unngår helst at fosterbarnet tilbringer for mye tid alene. Det kan hevdes at hun på denne måten får vist fosterbarnet at det å tilbringe tid i selskap med andre mennesker ikke nødvendigvis er en utrygg og skremmende opplevelse, og dermed endre de indre arbeidsmodellene hos fosterbarnet for å tilrettelegge for mer positive tilknytningsmønstre. Sitatet nedenfor understøtter at det som følge av dette har skjedd en positiv endring i fosterbarnets atferd:

Informant 1: [...] det har han gjort nå i det siste, men han gjorde jo aldri det før. Men det gjør han nå. Nå kan han komme ut også sier han "hvordan går det XXX?". "Jo det går bra", sier jeg. "Ja, så fint". Også kan det hende han bare går inn igjen da.

Informanten beskriver her at ved tilfeller hvor fosterbarnet tidligere valgte å sitte isolert på rommet sitt, kommer han nå ut på fellesarealene i fosterhjemmet og deltar i interaksjon med de øvrige fosterfamiliemedlemmene på eget initiativ. Hun forteller også at interaksjonen ved noen tilfeller er av svært kort varighet, og at fosterbarnet velger å returnere til rommet etter å ha utvekslet noen ord med henne.

På bakgrunn av utsagnet ovenfor, ser vi at fosterforelder og fosterbarn inngår i det Bronfenbrenner (1979) kaller en samhandlingsdyade, og det kan tolkes dithen at fosterbarnet viser en positiv utvikling av sitt tilknytningsmønster overfor fosterforelderen og det sosiale landskapet i fosterhjemmet. Likevel kan ikke tilknytningsmønsteret betegnes som trygt, da fosterbarnet ofte velger å søke tilbake til rommet sitt etter kortvarig interaksjon. Vi kan også tolke det dithen at fosterbarnet velger å bruke rommet sitt som det Bowlby (1979) kaller en trygg base, fremfor å søke kontakt med fosterforeldrene for støtte i situasjoner det oppfatter som utfordrende. Her ligger det en utfordring for fosterforelderen, ved at hun bør forsøke å skape en trygg base for fosterbarnet utenfor rommet. I motsatt fall vil fosterbarnet kunne oppleve et utrygt tilknytningsmønster, noe som anses som en negativ faktor i den personlighetsmessige utviklingen.

4.3 Den gode relasjonen

I tillegg til å fortelle om erfaringer med relasjonsbygging til fosterbarn, kom informantene med beskrivelser av hvilke kriterier de mener skal tilfredstilles for at de får opplevelsen av å ha en god relasjon til sine fosterbarn.

Informant 1: Nja, du må jo være, du må være veldig, veldig tålmodig og du må være veldig glad i barn. Og det er helt, altså det er uansett, så er det annerledes å være fosterforeldre, synes jeg da. Det blir liksom på en måte ikke det helt samme liksom. Du blir jo veldig glad i dem, men altså, det blir allikevel litt annerledes. Også har jo de fleste med seg endel bagasje da. Og sånt. Sånn at du må være veldig veldig tålmodig, og, og, se barnas problemer liksom. Da får du en god relasjon.

Informant 1 forteller her at tålmodighet og kjærlighet er viktig for å kunne skape en god relasjon til fosterbarn. Fosterbarn har ofte med seg bagasje som resultat av tidligere omsorgsarrangement, og det er viktig å være bevisst dette for å kunne oppnå en god relasjon. Samtidig er påpeker hun at det det å skape en relasjon til sine fosterbarn er noe annet enn å skape en relasjon til sine biologiske barn. Dette står i kontrast med utsagnet fra informant 2:

Informant 3: Også tenker jeg at hvis man lærer å, lærer hverandre å kjenne og skaper den relasjonen som for oss ofte handler om en mest mulig familiær relasjon, altså at det skal, de skal liksom være en del av familien.

Her ser vi at informant 3 vektlegger at relasjonen til fosterbarn skal være av mest mulig familiær karakter, samt viktigheten av å lære hverandre å kjenne. Det å bli kjent blir ytterligere støttet av informant 2:

Informant 2: [...] også begynner de å senke skuldrene og være seg selv, og det er vel da den relasjonen kommer da, og hvordan man vet hvor man har hverandre hen.

Hun forteller her hvordan hun opplever at fosterbarn etter en viss tid begynner å opptre med en mer naturlig væremåte, noe som muliggjør det å kunne bli bedre kjent. Dette fører så til at den gode relasjonen oppstår.

I de tre ovennevnte sitatene har vi nå sett hvilke elementer de tre informantene mener bør være tilstede for at de skal oppnå en god relasjon til fosterbarn. Skal vi tolke utsagnet om at det til tross for at man som fosterforelder er glad i fosterbarnet, men at det allikevel blir annerledes. For informant 1 kan dette bety at hun kanskje ikke opplever en like sterk tilknytning til fosterbarn som til egne barn. Informant 3 forteller så at hun ønsker at relasjonen mellom seg og fosterbarn skal ha et mest mulig familiært preg. Disse to utsagnene står i kontrast med hverandre. Jacobsen (2009) påpeker at mange fosterbarn har

tilknytningsforstyrrelser eller tilknytningsvansker som vanskeliggjør etablering av nye, trygge tilknytninger til omsorgspersoner. Dette kan tenkes å medvirke til at fosterbarnet i større grad enn fosterforelderens biologiske barn distanserer seg fra fosterforelderens omsorgsperson, som i sin tur fører til at fosterforelderens opplever at relasjonen mellom hun og fosterbarn har en annen kvalitet.

Informant 2 forteller videre om å innlemme fosterbarn i et familiært fellesskap:

Informant 2: Det er, det tror jeg er litt viktig at de får den fellesskapsfølelsen. Det er den vi prøver å dra dem inn i hele tiden. Og at de må være med hit og dit, hytter, overnatte hos noen venner og, ja, det er, de blir med, ja.

Informanten forteller her viktigheten av at fosterbarnet opplever en følelse av at de inngår i et fellesskap, og hvordan hun arbeider for å fremme dette. Dette gjør hun blant annet ved å inkludere fosterbarn i ulike aktiviteter utenfor fosterhjemmets fire vegger.

Vi ser her hvordan informant 2 benytter seg av det pedagogiske potensialet i eksosystemet ved å la fosterbarna få direkte kontakt med steder og personer som er viktige for henne. Fosterbarnet blir på denne måten kjent med og får delta i fosterforelderens settinger, noe som i sin tur kan tenkes å føre til at disse systemene blir internalisert som fosterbarnets egne. Settinger i mikrosystemet er som Bø (2005) påpeker en av de mest innflytelsesrike arenaene for påvirkning av et menneske i utvikling, og det kan fremme fellesskapsfølelsen mellom fosterforelder og fosterbarn å ta del i de samme settingene. Dette vil ifølge Bø (1993) fremme barnets vekst.

Informant 3 forteller:

Informant 3: [...] i de situasjonene hvor ungdommene er utrygge i forbindelse med samvær, ofte, eh, så det trenger de å trygges på at vi er her når du kommer hjem. Vi blir ikke borte. Perioder hvor de ha det tøft ellers. Vi har jo hatt noen ungdommer som stikker av en ukes tid eller blir borte noen dager, og det å vite at vi venter, altså løpet er ikke kjørt, vi er her vi. Det var kanskje ikke det smarteste du har gjort, men, men vi skal finne en vei ut av det her og [...] Men hvis han vet at han kan ringe, og at jeg hjelper han med å skaffe en utvei hvis ting skjærer seg, så er det greit.

Informant 3 forteller her om fosterbarn som opplever utrygghet i forbindelse med samvær med fosterforeldre og hvordan hun ønsker å gjøre de trygge på at hun alltid er tilgjengelig. Hun beskriver tilfeller hvor fosterbarnet i perioder kan finne på å forlate fosterhjemmet uten at dette nødvendigvis innebærer konsekvenser annet enn at hun og fosterbarn drøfter hendelsen i etterkant. Informanten betrygger fosterbarnet om at til tross for slike hendelser

allikevel kommer til å være tilstede. Samtidig ønsker hun å opptre som støttende dersom det oppstår situasjoner utenfor huset hvor fosterbarnet ikke er i stand til å ordne opp selv.

Bowlby (1979) understreker at det å skape en trygg base for barnet er viktig i barnets utviklingsprosess. Det av stor betydning at barnet alltid har en sikker havn å returnere til for fysiske og emosjonelle behov. Vi ser her hvordan informant 1 ønsker å fremstå som nettopp dette, en omsorgsperson som alltid vil være tilstede, selv om fosterbarnet skulle finne på å uanmeldt forlate fosterhjemmet i en periode. Ved å tolke utsagnet, er det grunnlag for å hevde at hun har lykket med å fremstå som en trygg base for fosterbarnet ved at hun alltid har døren åpen eller er tilgjengelig over telefon dersom fosterbarnet skulle oppleve å få behov for veiledning. Selv om det finnes grunnlag for å hevde at atferden fosterbarnet viser ved å forlate fosterhjemmet i lengre perioder er tegn på unnvikende tilknytning, ser vi allikevel at det søker trøst og støtte hos fosterforeldern i vanskelige situasjoner. Når fosterbarnet er bevisst denne muligheten, vil den trygge basen kunne bidra til å skape et trygt tilknytningsmønster hos vedkomne.

Videre utdyper informant 3:

Informant 3: Altså man slår jo frustrasjonen på de man er trygge på.

Informanten forteller her at hun opplever at det er rom for å få utløp for frustrasjon overfor mennesker man føler seg trygge på.

Dette samsvarer med Bowlby (1988), som hevder at et sentralt kjennetegn ved en trygg base er å være tilgjengelig for at barnet når det trenger å få dekket sine emosjonelle behov. Om vi videre kategoriserer det å slå ut frustrasjon overfor andre mennesker som et emosjonelt behov, kan det tolkes dithen at informanten har lykket med å skape en trygg base for fosterbarnet dersom fosterbarnet benytter henne for å få utløp for slike emosjonelle behov. Dette støttes av Hart & Schwartz (2008), som karakteriserer tilknytningen som utrygg og unnvikende når barnet unngår å bruke forelderen som en trygg base, og får utløp for sine emosjonelle behov andre steder. Dermed finnes det grunnlag for å hevde at en trygg tilknytning og god relasjon er tilstede dersom et fosterbarn benytter seg av den trygge basen for å få utløp for sine følelser.

Videre forteller informant 2 om hva hun opplever som et sentralt kjennetegn ved en god relasjon:

Informant 2: Ja, det er jo kommunikasjonen da. Ja, at du har, at man er åpne med hverandre.

Vi ser her at informanten vektlegger kommunikasjon og åpenhet som viktige aspekter når hun skal definere hva hun opplever som en god relasjon.

Når kommunikasjon mellom fosterforelder og fosterbarn finner sted, kan det ifølge Bronfenbrenner (1979) kalles en samhandlingsdyade. Når denne aktiviteten finner sted i et fosterhjem, snakker vi om en samhandlingsdyade i en setting i mikrosystemet, noe Bronfenbrenner (ibid.) hevder er en av de mest innflytelsesrike arenaene for et menneske i utvikling. Bø (1993) støtter dette ved å understreke betydningen av at barn og ungdom erfarer relasjoner og aktiviteter i mikrosystemet. Positive erfaringer vil også danne grunnlag for å påvirke de indre arbeidsmodellene som tar for seg mellommenneskelige relasjoner i en hensiktsmessig retning, noe Broberg et al. (2006) anser som å være de viktigste og på sikt få fosterforelderen til å fungere som en trygg base for fosterbarnet.

Informant 3 forteller videre om kjennetegn ved en god relasjon:

Informant 3: . Jeg legger heller inn mye energi på å jobbe med relasjon, for så å kunne ha fornuftige samtaler, altså det er jo snart voksne mennesker, de er så store at de skal jo lære seg å ta valg, de skal jo lære seg å finne ut hva som er lurt og ikke lurt å gjøre. Og hvis en da kan, kan bruke den tryggheten og relasjonen man har i bunn til å hjelpe de med å kontrollere det her selv da, på et vis, at de også skaper en viss form for samvittighet overfor oss på samme måte som vi har for dem.

Her kommer det frem at informanten vektlegger og bruker mye energi for å skape en relasjon som gir grunnlag for konstruktive samtaler dem imellom. Det påpekes at fosterbarna på sikt skal lære å ta egne, fornuftige valg. Videre forteller fremhever hun viktigheten av trygghet og relasjonen mellom hun og fosterbarn som gunstig grunnlag for å bidra til at fosterbarna selv skal kunne være i stand til nettopp dette. Samtidig ønsker hun å tilrettelegge for at fosterbarnet skal oppleve en form for samvittighet overfor hun som fosterforelder, på samme måte som hun opplever at hun har en samvittighet overfor dem.

Som vi har sett, definerer Bronfenbrenner (1979) en primærdyade som en dyade hvor relasjonen opprettholdes selv om individene som inngår i den ikke nødvendigvis inngår i en aktivitet i samme setting. Dette begrepet brukes ifølge Bø (2005) når individene i relasjonen tenker på hverandre og regulerer hverandres atferd, selv om motparten ikke er tilstedeværende. Ifølge Killén (2004) og Broberg et al. (2006) brukes de indre arbeidsmodellene av individet til å forutse hva slags konsekvenser ulike handlinger vil få. I det ovennevnte sitatet går det frem at informanten legger stor vekt på å bygge en relasjon mellom seg og fosterbarn som grunnlag for å skape en primærdyade, hvor fosterbarnet skal være i stand til å ta egne fornuftige avgjørelser basert på indre arbeidsmodeller som er farget

av fosterforelderens. Individuer som tar lite hensiktsmessige valg, kan være i besittelse av indre arbeidsmodeller som ikke stemmer overens med samfunnets konsensus om hva som er rett og galt. Når disse indre arbeidsmodellene som følge av dette fremstår som ineffektive navigasjonsverktøy i det sosiale landskapet, kan det være hensiktsmessig å forsøke å påvirke et fosterbarns mentale bilder av virkeligheten i en retning som stemmer bedre overens med den sosiale verdenen. Dersom fosterforelderens lykkes i dette, og fosterbarnets korrigerer sin atferd uavhengig av fosterforelderens tilstedeværelse, kan vi hevde at relasjonen mellom dem opptrer i form av en primærdyade.

4.4 Forebygging av utilsiktede brudd

Informantene fortalte om forhold de mente kunne bidra til å forårsake utilsiktede brudd i fosterhjem generelt og hos dem spesielt og hvordan dette kan forebygges. I tillegg berettet de om tanker rundt den gode relasjonens betydning for at fosterbarn skal kunne oppleve en stabil tilværelse i fosterhjemmet. I disse beretningene fremkom det flere forhold som de tre informantene delte sin oppfatning av.

Informant 2: Nå er mannen min veldig konsekvent og er sånn brumlebass [...], men han er også en veldig bestemt mann som de hører på, altså sånn uten å være sint. Han hever ikke stemmen engang.

Informanten beskriver fosterfaren som en konsekvent mann som i tillegg beskrives som en bestemt person som ikke trenger å heve stemmen for at fosterbarna skal høre på han. Informant 1 forteller videre:

Informant 1: [...] fordi at han er jo, hvis du ikke setter grenser på han, så, så kan han dra ting veldig langt på en måte.

Hun opplever at det å ha klare grenser for fosterbarnet er essensielt for å unngå situasjoner hvor et fosterbarn uten grenser ville utfordret fosterhjemmets normer for akseptabel atferd. Til slutt forteller informant 3:

Informant 3: Det er klart at hvis jeg hadde vært kjemperigid og til enhver tid hadde satt veldig bastante grenser uten å snakke med de om hvorfor jeg setter de grensene og spørre de hva de tenker, så kan det nok hende at det utfallet hadde vært annerledes.

Her forteller informant 3 om grensesetting i sitt hjem. Hun forteller at hun ikke er rigid og setter veldig bastante grenser for sine fosterbarn, men at hun heller har en dialog med fosterbarna om hvorfor hun setter de grensene hun gjør, samtidig som hun åpner for

fosterbarnets tanker rundt emnet. Samtidig åpner hun for at en annen praksis ville ført til andre utfall.

Samtlige informanter opplever at det å sette grenser for sine fosterbarn er hensiktsmessig for å forebygge utilsiktede brudd og skape en stabil tilværelse for hele fosterfamilien. Som vi har sett i kapittel 2, påvirkes barn og unges psykologiske utvikling av både graden av trygg/utrygg tilknytning (Hart & Schwartz, 2008) og miljøet det er en del av (Bronfenbrenner, 1979). Det er rimelig å anta at et fosterbarn som i oppveksten har blitt påvirket i negativ retning fra biologiske foreldre og miljømessig forhold rundt dem, kan ha indre arbeidsmodeller som stemmer dårlig overens med handlingsrom og sosiale spilleregler i et etablert fosterhjem. Dette anser fosterforeldrene som en risikofaktor når det gjelder å opprettholde en stabil tilværelse for fosterbarna i hjemmet. Informantene er noe ulike i sine beretninger om grensesetting i fosterhjemmet. Informant 1 forteller at de setter grenser for fosterbarna, uten å utdype dette videre. Informant 2 forteller om sin mann, fosterfaren, og beskriver han som en konsekvent mann. Å være konsekvent i sine reaksjoner kan være hensiktsmessig for å styre fosterbarnets indre arbeidsmodeller til å få en forståelse hvilke handlinger som fører til hvilke konsekvenser, uten å skape usikkerhet hos fosterbarnet ved å fravike fra disse. Som vi har sett, påpeker Bowlby (1979) at de indre arbeidsmodellene kun fungerer som et godt navigasjonsverktøy i det sosiale landskapet om de stemmer overens med virkeligheten. Om fosterforeldre er inkonsekvente i sin bruk av konsekvenser, vil det skaper indre arbeidsmodeller basert på usikkerhet og uforutsigbarhet, noe det er rimelig å anta at er lite hensiktsmessig for å skape en trygg tilknytning og tilrettelegge for akseptable atferdsmønstre i fosterhjemmet. Informant 3 kan fortelle at hun også setter grenser for sine fosterbarn, men at hun samtidig greier ut om hvorfor de ulike grensene blir satt, samtidig som hun lar fosterbarna delta i samtaler rundt dette. Sett i Bronfenbrenners (1979) utviklingsøkologiske perspektiv, vil mennesker og miljøene de er en del av alltid være i et gjensidig påvirkningsforhold. Ved å sette grenser for et fosterbarn, og regulere atferden til å være i tråd med fosterhjemmets normer for sosialt handlingsrom, er det grunner til å tro at begge parter vil tjene på dette. Fosterfamilien vil fungere uten unødige krangler og uenigheten, samtidig som fosterbarnet kan oppleve en lengre og mer stabil tilværelse i fosterhjemmet, tatt i betraktning av at samtlige informanter vektlegger akseptabel atferd som en beskyttende miljømessig faktor i å opprettholde en god, varig relasjon. I motsatt fall kan det tenkes at en av partene ville avsluttet samarbeidet, da det ikke ville vært noen konsensus om rammene for akseptabel atferd.

Videre forteller informantene om andre forhold som kunne tenkes bidra til et utilsiktet brudd mellom dem og fosterbarn:

Informant 2: Da må det jo være noe med kjemien.

Informant 2 benytter seg her av den naturvitenskapelige metaforen "kjemi" for å beskrive hvordan ulike mennesker har forskjellige egenskaper og kvaliteter som bidrar til å påvirke i hvilken grad ulike mennesker trives i hverandres selskap. Informanten mener at eventuelle personlighetsmessige forskjeller kan være en faktor som spiller inn ved et eventuelt utilsiktet brudd. Informant 3 benytter seg også av metaforen "kjemi", og utdyper emnet:

Informant 3: [...] det er noen ungdommer appellerer veldig til deg, andre gjør ikke nødvendigvis det i første omgang, eller sånn er det jo med mennesker generelt, at vi har jo ulik kjemi med hverandre.

Informanten opplever at enkelte fosterbarn besitter menneskelige kvaliteter som appellerer til henne som fosterforelder, mens andre ikke nødvendigvis gjør dette i første rekke. Hun er imidlertid bevisst at dette ikke utelukkende gjelder fosterbarn, men også mennesker generelt. Videre forteller informant 2:

Informant 2: [...] men han er også veldig ungdomsvennlig. Han er veldig kul, for han vet jo veldig om musikk og fotball og... Så han er veldig mye å prate med

Informanten forteller her om sin ektemann, fosterfaren. Han blir beskrevet som en mann ungdom lett kommer overens med fordi han har interesser og kunnskap som stemmer med fosterbarnas interesseområder, noe som gir grobunn til gode samtaler.

Begge informantene er bevisste på mellommenneskelig kjemi og dens betydning for å skape et sterkt fellesskap og en stabil tilværelse for fosterbarn i fosterhjem. Videre ønsker jeg å definere et fosterhjem som det Bronfenbrenner (1979) kaller en setting i mikrosystemet. Det er rimelig å anta at et fosterbarn ikke utelukkende oppholder seg i denne settingen, men også er deltaker i andre settinger. Som vi har sett, dannes mesosystemet når individer beveger seg mellom ulike settinger i mikrosystemet og skaper en forbindelse mellom dem. Når mesosystemet dannes, foreligger det muligheter for å skape et sterkere fellesskap dersom det råder en felles konsensus mellom de kulturelle verdiene i mesosystemet. Dette blir støttet av Bø (1993), som påpeker at det viktig å utnytte det pedagogiske potensialet i mesosystemet ved at settingene i mikrosystemet blir knyttet sammen og at det råder en samstemthet i de kulturelle verdiene i disse. Vi kan videre anta at en felles interesseplattform for fosterforeldre

og fosterbarn er hensiktsmessig i fosterbarnets utvikling når kjemien stemmer, og det er en form for enighet i kulturelle verdier.

Når det kommer til opplevelsen av relasjonens betydning for å forebygge utilsiktede brudd i fosterhjemmet, forteller informant 3:

Informant 3: Jeg tror jo det er lettere å gi opp hvis man aldri kommer i posisjon, eller hvis man aldri klarer å skape en relasjon da, altså, en relasjon har man jo, men en god relasjon, så tror jeg jo at man lettere kaster inn håndklede, det gjelder jo både oss som dem.

Informanten forteller her at hun anser det som lettere å gi opp samarbeider mellom fosterfamilie og fosterbarn dersom hun ikke klarer å skape en relasjon til fosterbarnet. Hun er imidlertid bevisst på at en relasjon alltid vil være tilstedeværende så lenge de inngår i aktiviteter sammen, men vektlegger at den gode relasjonen må være på plass for å unngå en eventuell utilsiktet fraflytting. Hun er også bevisst på at dette gjelder begge veier, både for hun som fosterforelder og for fosterbarnet.

Som Hart & Schwartz (2008) påpeker, vil relasjoner som er stabile fungere som et beskyttende miljømessig forhold som kan styre et fosterbarns tilknytningsmønster i en positiv retning. Hensikten med plassering i fosterhjem er å skape nettopp dette for fosterbarn. Vi har tidligere sett at informanten vektlegger det å være en trygg base i tillegg til å skape en primæradyade mellom seg selv og fosterbarnet. Jeg ønsker videre å se dette fra begge sider. Dersom fosterforeldereren ikke makter å skape en trygg tilknytning for sine fosterbarn, vil det kunne oppstå en utrygg tilknytning istedet. Dette kan, som vi har sett i kapittel 2, føre til at barnet oppnår en utrygg tilknytning, noe som kan gi seg utløp i form av at barnet søker å tilfredsstille sine emosjonelle behov andre steder, eller at det tilbringer all sin tid hos fosterforeldereren uten å kunne utforske det sosiale landskapet på egenhånd. Begge deler er lite hensiktsmessige, tatt i betraktning at dette kun vil styre tilknytningsmønsteret i en negativ retning (Hart & Schwartz, 2008). Dette vil kunne skape en negativ nedadgående spiral, hvor utrygg tilknytning resulterer i ytterligere negativ retningsforandring i fosterbarnets tilknytningsmønster. På den andre siden vil det å skape en trygg tilknytning for fosterbarnet fungere som en beskyttende faktor, som ifølge Hart & Schwartz (2008) muliggjør det å kunne styre tilknytningsmønsteret i en positiv retning. På denne måten kan man skape en positiv, oppadgående spiral. En utrygg tilknytning og dårlig relasjon vil dermed kunne sies å kunne være en påvirkende faktor i et utilsiktet brudd, mens en trygg tilknytning og god relasjon vil kunne virke som en beskyttende faktor som kan forebygge et utilsiktet brudd.

Videre forteller informant 2:

Informant 2: Jeg har ikke hatt noen problemer med at jeg har trua med å si at de skal flytte eller noe sånn, og vi har heller aldri trua dem med å flytte. Altså det, når du tar dem inn tar du jo på deg et ansvar som jeg føler at man må... Det er vel kanskje det, at man må løse de konfliktene som måtte være på en fornuftig måte. Selvfølgelig hadde det kræsja helt, hvis ikke de ville være her, så er det ikke noe mer å bygge på, men jeg har ikke hatt det sånn.

Hun forteller her at hun aldri har utsatt fosterbarn for utryggheten det innebærer å true med at de må flytte. Som fostermor opplever hun at hun har tatt på seg et ansvar. Videre mener hun at eventuelle konflikter mellom hun og fosterbarn må kunne løses på en fornuftig måte. Dersom det hadde oppstått uoverensstemmelser som ikke lar seg løse og fosterbarnet selv hadde ønsket å flytte, ville det vanskeliggjort det å opprettholde en stabil tilværelse for fosterbarnet i fosterhjemmet, men dette har hun selv ikke opplevd.

Vi ser her at informanten er konsekvent i sitt ønske om å fremstå som det Bowlby (1988) kaller en trygg base, hvor barnet alltid skal føle at det kan få dekket sine fysiske og psykiske behov. Dette uttrykker hun ved å fortelle at hun aldri har skapt usikkerhet i relasjonen mellom seg og fosterbarn med å true de med å kaste de ut fra fosterhjemmet. Å skape en slik trygghet, en visshet om at fraflytting er uaktuelt til tross for konflikter, vil hun kunne oppnå å skape et trygt tilknytningsmønster hos sine fosterbarn, noe som er hensiktsmessig i deres personlige utvikling. Når fosterforelderen lykkes i å fremstå som en trygg base for sine fosterbarn, vil det kunne påvirke de indre arbeidsmodellene i en positiv retning. Et trygt tilknyttet fosterbarn vil på denne måten utvikle tillit til seg selv om omverdenen, og få tilrettelegging for en opplevelse av en varig, stabil relasjon, noe som igjen vil påvirke fosterbarnets utvikling i en positiv retning og fungere som en beskyttende faktor. I motsatt fall, vil usikkerheten kunne skape en utrygg tilknytning, noe som ifølge Hart & Schwartz (2008) kan føre til at fosterbarnet opplever psykiske forstyrrelser i form av redsel, utrygghet og sinne. Videre ser vi at hun opplever det som poenngløst å fortsette relasjonen mellom seg og fosterbarn dersom det skulle oppstå en situasjon hvor fosterbarnet selv ønsker å flytte. Dersom et fosterbarn på denne måten søker å få utløp for fysiske og emosjonelle behov andre steder, kan ifølge Hart & Schwartz (2008) og Broberg et al. (2006) være et tegn på at fosterbarnet har oppnådd en utrygg unnvikende tilknytning til sine fosterforeldre, noe som vil være en negativ påvirkende faktor i barnets utvikling.

5. Avsluttende drøfting og konklusjon

5.1 Oppsummering og avsluttende betraktninger

Jeg har i denne studien rettet fokus mot fosterforeldres opplevelser av å bygge en god relasjon til sine fosterbarn, og hvordan dette kan bidra til å forebygge utilsiktede brudd. På bakgrunn av dette er studiens problemstilling som følger:

Hvordan opplever fosterforeldre sin gode relasjon med fosterbarn og hvordan arbeider fosterforeldre med relasjonsbygging for å hindre utilsiktede brudd?

For å få svar på studiens problemstilling har jeg benyttet meg av en kvalitativ metode med en fenomenologisk tilnærming. Jeg har intervjuet tre nåværende fosterforeldre med lang erfaring på området. På bakgrunn av datainnsamling, transkribering og analyse, kom jeg frem til tre kategorier som omhandler sentrale emner som gikk igjen i beretningene om informantenes opplevelser. Disse kategoriene valgte jeg å kalle *Relasjonsbygging*, *Den gode relasjonen* og *Forebygging av utilsiktede brudd*. Jeg har drøftet problemstillingene på bakgrunn av både kategorier, forskning og teori som omhandler tilknytning og personlig utvikling, både hos barn generelt og fosterbarn spesielt. Dette for å kunne belyse hvordan fosterforeldre arbeider med relasjonsbygging til sine fosterbarn, og hvilken betydning dette har for utvikling, relasjoner og forebygging av utilsiktede brudd i fosterhjem.

Studien viser hvordan fosterforeldrene opplever det første møtet og den første tiden med et nytt fosterbarn i hus. Det å flytte inn i et nytt fosterhjem er ikke nødvendigvis en utelukkende positiv opplevelse for et fosterbarn. Fosterbarn kan gjennom oppveksten ha negative opplevelser i forhold til tilknytning til omsorgspersoner, og dermed være tilknytningsmønstre og indre arbeidsmodeller som gjenspeiler disse negative opplevelsene. Den første tiden med et nytt fosterbarn i hus kjennetegnes ved at fosterbarn og fosterforeldre bruker tid på å bli kjent, og dette gjelder kanskje særlig fosterbarnet som brått befinner seg i nye, utrygge omgivelser. Som vi har sett eksisterer det allerede på dette tidspunktet en relasjon mellom partene, ved at de deltar i samhandling, og dermed inngår i én eller flere former for dyader. Metodene fosterforeldrene tar i bruk for å bli bedre kjent og skape en bedre relasjon varierer. Enkelte fosterforeldre tar tiden til hjelp, mens andre handler mer bevisst og innlemmer fosterbarnet i felles aktiviteter som bidrar til å skape en bedre relasjon i lite påtrengende omgivelser. Videre fremkommer det beretninger om arenaer som fosterforeldrene anser som gunstige for å skape

gode relasjoner til fosterbarna. Dette kan for eksempel være bilturer eller felles måltider. Utover disse felles aktivitetene viser fosterbarna tegn på utrygge tilknytningsmønstre, blant annet ved at de tilbringer mye alene på rommene sine. Tilknytningsmønstre er foranderlige, og bevissthet og handling rundt dette fra fosterforeldrenes side kan bidra til at fosterbarna på sikt i større grad vil oppsøke fosterhjemmets fellesarealer.

Studien forteller hva fosterforeldre opplever som en god relasjon til sine fosterbarn. Tålmodighet, kjærlighet, fellesskapsfølelse og det å skape en mest mulig familiær relasjon er blant kriteriene informantene anser for å være sentrale elementer i den gode relasjonen. Får å innlemme et nytt fosterbarn i det familiære fellesskapet er det viktig at fosterforeldre lar fosterbarna ta del i aktiviteter med de øvrige familiemedlemmene. Videre blir det vektlagt at man som fosterforelder må skape en trygg base for fosterbarna i hjemmet. Selv om et fosterbarn skulle finne på å forlate hjemmet uanmeldt, må det være trygg på at døren alltid er åpen og fosterforeldrene alltid vil være tilgjengelige for å gi omsorg, til tross for slike hendelser. Det å skape en trygg base er ifølge Bowlby (1979) sentralt i barnets utviklingsprosess. Dette gjelder også i andre situasjoner, for eksempel når et fosterbarn kan finne på å få emosjonelle utbrudd. Å få utløp for slike følelser overfor en voksenskikkelse kan være tegn på at fosterbarnet opplever fosterforelderen som en trygg base. Mulighetene for kommunikasjon mellom fosterforelder og fosterbarn blir også vektlagt i beskrivelsen av den gode relasjonen. Det skal være rom for å kunne samtale åpent omkring forskjellige emner, noe som kan bidra til å endre fosterbarnets tilknytningsmønstre og indre arbeidsmodeller i en positiv retning. Fosterbarn skal på sikt lære å bli selvstendige individer, samt være i stand til å ta egne fornuftige valg. Å jobbe bevisst og legge inn mye energi på å skape en god relasjon som grunnlag for konstruktive samtaler blir dermed viktig. Det skal søkes mot å skape en relasjon som bærer preg av å være en primærdyade, slik at fosterbarnet skal oppleve en viss samvittighet overfor fosterforeldrene, på samme måte som fosterforeldrene har overfor fosterbarna. Det er å veilede et fosterbarn til å ta riktige og fornuftige avgjørelser er viktig, da vi vet at fosterbarn med utrygge tilknytningsmønstre og indre arbeidsmodeller som ikke stemmer overens med det sosiale landskapet både i hjemmet og verden generelt, vil være i besittelse av ineffektive navigasjonsverktøy for samfunnets handlingsrom og rådende konsensus om rett og galt.

Studiens siste kategori tar for seg hvilke faktorer fosterforeldre kan bidra til å skape et utilsiktet brudd i et fosterhjem, hvordan dette kan forebygges, samt den gode relasjonens betydning for å opprettholde en stabil og trygg oppveksttilværelse for fosterbarn. Når den god

relasjonen er på plass, er også grunnlaget for konstruktive, utviklende dialoger på plass. Å sette grenser for et fosterbarn blir ansett som viktig. Dette kan være en del av det å påvirke et fosterbarn med negativt artede indre arbeidsmodeller i en mer positiv, hensiktsmessig retning. Det å sette grenser oppleves som sentralt for å forebygge utilsiktede brudd og skape en stabil tilværelse for hele fosterfamilien. Å være konsekvent i slik grensesetting er sentralt, da fosterbarn trenger indre arbeidsmodeller som forteller hvilke konsekvenser ulike handlinger vil få. Det er samtidig viktig å forklare fosterbarna hvorfor de ulike grensene blir satt, og la de ta del i samtaler rundt dette. Videre blir mellommenneskelig kjemi ansett for å være et element som kan påvirke hvorvidt et utilsiktet brudd oppstår eller ei. Alle mennesker har i ulike egenskaper og kvaliteter som gjør at de passer bra eller dårlig overens med andre medmennesker. Det å ta del i fosterbarnets interesser og skape en felles interesse- og verdiplattform kan være et verdifullt verktøy for fosterforeldre. En samstemthet i interesser og verdier kan bidra til å skape en forbindelse mellom de ulike settingene i mikrosystemet, og på den måten skape et mesosystem som vil kunne bidra positivt til fosterbarnets utvikling. Relasjonens betydning for å forebygge utilsiktede brudd i et fosterhjem er sentral. Det oppleves som lettere å kunne gi opp et fosterbarn dersom relasjonen mellom fosterbarn og fosterforelder uteblir. Dette gjelder begge parter. Samtidig må alle konflikter løses på en konstruktiv måte, uten at fosterbarnet skal føle at sin plass i fosterhjemmet er truet, noe som kan bidra til å skape en utrygg tilknytning. Et samarbeid og relasjon som kollapser fullstendig anses som en risikofaktor som kan bidra til å skape et utilsiktet brudd i fosterhjemmet.

Når mange fosterbarn lider av tilknytningsvansker- og forstyrrelser som følge av å aldri ha opplevd en stabil og god relasjon til sine tilknytningspersoner, vil det være svært viktig for fosterforeldre å være bevisste på å skape en trygg base fosterbarnet i fosterhjemmet og bidra til å endre fosterbarnets indre arbeidsmodeller til å bli et effektivt navigasjonsverktøy i det sosiale landskapet. Denne studien viser hvordan noen fosterforeldre er bevisste på akkurat dette, og jobber aktivt for å skape en mest mulig stabil og trygg oppveksttilværelse for sine fosterbarn.

5.2 Videre forskning

Funnene i studien kan være et bidrag til å belyse hvordan man som fosterforelder kan opptre for å skape en god relasjon som grunnlag for å en stabil og trygg oppveksttilværelse for fosterbarn. Dette kan være viktige elementer i rekruttering og kursing av nye fosterforeldre.

Selv om informantene i studien var samstemte på noen områder, var det forskjellig praksis på andre områder. Det at alle informantene sa ja til å være med på studien kan også kanskje fortelle noe om graden av kvalitet på omsorgen i fosterhjemmet. Når vi vet at en stor andel fosterbarn lider av tilknytningsvansker og tilknytningsforstyrrelser (Jacobsen, 2009), vil det være viktig å være bevisst på ulike tiltak som er for det beste for hele fosterfamilien. Da resultatene fra dette forskningsprosjektet ikke egner seg for annet enn naturalistisk generalisering hvor leseren kan kjenne seg igjen i utsagn og situasjoner, vil det være hensiktsmessig med videre studier som tar for seg andre forskningsspørsmål relatert til emnet. En stor andel fosterbarn har også en høy forekomst av følelsesmessige problemer, atferdsvansker og manglende kunnskaper og ferdigheter i hverdagslige aktiviteter. Slike aspekter har ikke vært vektlagt i denne studien, men kan naturlig nok spille inn på mange områder i dagliglivet i et fosterhjem. Studier som tar høyde for slike variabler kunne vært hensiktsmessig i et mer omfattende forskningsprosjekt. Videre kan relasjoner mellom fosterforeldrenes biologiske barn og fosterbarn være et spennende tema, men som igjen vil egne seg i en større studie.

Litteraturliste

- Barnevernloven (1992). *Lov 1. januar 1993, nr. 15, om særlige tiltak*. Oslo: Barne-
likestillings- og inkluderingsdepartementet.
- Beek, M. & Schofield, G. (2004). *Providing a secure base in long-term foster care*. London:
British Association for Adoption & Fostering.
- Bowlby, J. (1988). *A secure base. Clinical applications of attachment theory*. New York:
Routledge.
- Bowlby, J. (1979). *The making and breaking of affectional bonds*. London: Tavistock
Publications.
- Broberg, A., Almqvist, K. & Tjus, T. (2006). *Klinisk barnpsykologi. Utvikling på avveier*.
Bergen: Fagbokforlaget
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development. Experiments by nature and
design*. Cambridge: Harvard University Press.
- Bunkholdt, V. (2010). *Fosterhjemsarbeid. Fra rekruttering til tilbakeføring* (3. utg.). Oslo:
Gyldendal Akademisk.
- Bø, I. (1993). *Folks sosiale landskaper. En innføring i sosiale nettverk*. Tano.
- Bø, I. (2005). *Påvirkning og kontroll - om hvordan vi former hverandre*. Bergen:
Fagbokforlaget.
- Dalen, M. (2011). *Intervju som forskningsmetode - en kvalitativ tilnærming*. Oslo:
Universitetsforlaget.
- Fejes, A. & Thornberg, R. (red.) (2009). *Handbok i kvalitativ analys*. Stockholm:
Liber.
- Havik, T. (2007). Slik fosterforeldrene ser det II. Resultat fra en kartleggingsstudie i 2005.
Hentet 5. mai 2013 fra
[https://bora.uib.no/bitstream/handle/1956/3142/1%202007%20Slik%20fosterforeldrene%20se
r%20det%20II.pdf?sequence=1](https://bora.uib.no/bitstream/handle/1956/3142/1%202007%20Slik%20fosterforeldrene%20ser%20det%20II.pdf?sequence=1)

- Imsen, G. (2005). *Elevenes verden. Innføring i pedagogisk psykologi* (4. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Jacobsen, H. (2009). Fosterbarn med tilknytningsvansker og tilknytningsforstyrrelser - hvilke veilednings- og behandlingsmetoder bør vi anbefale? *Tidskriftet Norges Barnevern*, (1), 40-51.
- Killén, K. (2004). *Sveket. Omsorgssvikt er alles ansvar* (3. utg.). Oslo: Kommuneforlaget.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2010). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Hart, S. & Schwartz, R (2008). *Fra interaksjon til relation - tilknytning hos Winnicot, Bowlby, Stern, Schore & Fonagy*. København: Hans Reitzels forlag.
- Martinussen, W. (1984). *Sosiologisk analyse. En innføring*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Moen, T. & Karlsdóttir (red.) (2011). *Sentrale aspekter ved kvalitativ forskning*. Trondheim: Tapir akademisk forlag.
- NOU 2000:12. (2000). *Barnevernet i Norge. Tilstandsvurderinger, nye perspektiver og forslag til reformer* (). Oslo: Barne- og familiedepartementet
- St. meld. nr. 40. (2001-2002). (2002). *Om barne- og ungdomsvernet*. Oslo: Det kongelige barne- og familiedepartement.
- Sundt, H.(red.) (2010). *Fosterhjemshåndboka*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Thagaard, T. (2002). *Systematikk og innlevelse - En innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Ulvik, O.S. (2007). *Seinmoderne fosterfamilier - en kulturpsykologisk studie av barn og voksnes fortellinger*. Oslo: Unipub.

Vedlegg 1

Forespørsel om å delta i intervju i forbindelse med masteroppgave.

Jeg er masterstudent i spesialpedagogikk ved pedagogisk institutt på NTNU, og holder nå på med den avsluttende masteroppgaven. Temaet for oppgaven "*Hva kjennetegner den gode relasjonen mellom fosterbarn og fosterforeldre, og hvordan arbeider fosterforeldre med relasjonsbygging for å hindre utilsiktede brudd?*".

For å finne ut av dette, ønsker jeg å intervju 3 fosterforeldre. Spørsmålene vil dreie seg om forståelse av relasjonsbegrepet og fosterforeldrenes egne opplevelser av relasjonsbygging med fosterbarn. Jeg vil bruke båndopptaker og ta notater mens vi snakker sammen. Intervjuene er estimert til å vare omtrent en time, og sammen blir vi enige om tid og sted.

Det vil bli lagt stor vekt på ivaretagelse av konfidensialitet og respektfull behandling av intervjudeltakere. Deltakelse er frivillig og du har mulighet til å trekke deg når som helst underveis, uten å måtte begrunne dette nærmere. Alle opplysninger vil bli behandlet fortrolig. Lydopptak slettes og det skriftlige materialet anonymiseres når oppgaven er ferdig 15/6-2013. Det vil ikke være mulig å gjenkjenne enkeltpersoner i masteroppgaven. Det er kun undertegnede som har tilgang på datamaterialet og jeg er underlagt taushetsplikt. Informantene har også taushetsplikt når det gjelder informasjon om enkeltbarn.

Forskningsetiske retningslinjer gitt av Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH) vil være ledende under prosjektet. Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD).

Dosent dr. polit Kristel Bye Johansen v/Høgskolen i Sør-Trøndelag, Avdeling for lærer- og tolkeutdanning, er veileder for prosjektet, og har lest og godkjent denne forespørsel.

Dersom du lurer på noe kan jeg kontaktes på telefonnummer 99 58 11 17, eller på e-post jonasola@stud.ntnu.no. Du kan også kontakte min veileder Kristel Bye Johansen på telefonnummer 73 55 98 84 (arbeid), 99 69 05 94 (mobil) eller e-post kristel.b.johansen@hist.no.

Jeg håper på et lærerikt og hyggelig samarbeid.

Med vennlig hilsen

Jonas Sætrang

Vedlegg 2

Intervjuguide

"Hva kjennetegner den gode relasjonen mellom fosterbarn og fosterforeldre, og hvordan arbeider fosterforeldre med relasjonsbygging for å hindre utilsiktede brudd?"

Innledningsspørsmål

- Kjønn
- Alder
- Bosted
- Sivil status
- Egne barn
- Utdanning

Fosterforelderrollen

- Kan du huske når bestemte du deg for å bli fosterforelder?
- Kan du si litt om hva det var som gjorde at du bestemte du deg for å bli fosterforelder?
- Hvor lenge har du vært fosterforelder?
- Har du hatt fosterbarn tidligere?

Forståelse av begrepet relasjon

- Kan du fortelle hva legger du i begrepet relasjon?
- Har du noen tanker om hva du mener kjennetegner en god relasjon mellom fosterbarn og fosterforeldre?

Arbeid med relasjoner

- Arbeider du bevisst eller ubevisst med relasjonsbygging med fosterbarn?
- Kan du fortelle litt om når arbeides det med relasjonsbygging mellom deg og fosterbarn?
- Kan du beskrive hvordan du arbeider med relasjonsbygging mellom deg og forsterbarn?
- Hvordan er din opplevelse av relasjonen med nåværende fosterbarn?

Vedlegg 3

SAMTYKKEERKLÆRING

Jeg har mottatt informasjon om studien med tema "*Hva kjennetegner den gode relasjonen mellom fosterbarn og fosterforeldre, og hvordan arbeider fosterforeldre med relasjonsbygging for å hindre utilsiktede brudd?*"

Jeg kan stille til intervju og samtykker til at opplysningene kan brukes av student Jonas Sætrang.

Jeg ønsker å få tilsendt et eksemplar av den endelige masteroppgaven

Dato.....

Signatur.....